

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu –
Republika Kazachstán a Běloruská republika**

Diana Sadykova

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Diana Sadykova

Hospodářská politika a správa

Podnikání a administrativa

Název práce

Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán a Běloruská republika

Název anglicky

Unemployment in the countries of the former Soviet Union – the Republic of Kazakhstan and the Republic of Belarus

Cíle práce

Hlavním cílem práce je analýza vývoje nezaměstnanosti ve vybraných zemích bývalého Sovětského svazu: Republika Kazachstán a Běloruská republika. Dílčím cílem je identifikovat hlavní faktory ovlivňující nezaměstnanost a problémy na trhu práce ve vybraných zemích a provést komparativní analýzu časových řad makroekonomických ukazatelů.

Metodika

Práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých a zahraničních autorů; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V praktické části práce bude provedena analýza vybraných makroekonomických ukazatelů s vazbou na nezaměstnanost ve sledovaných ekonomikách. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza dat. Aktuální data budou čerpána ze statistických úřadů vybraných zemí. V práci budou použity zejména metody deskripce a komparativní analýzy.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

nezaměstnanost, Kazachstán, Bělorusko, trh práce, vývoj nezaměstnanosti, makroekonomická analýza, makroekonomické ukazatele, porovnání nezaměstnanosti.

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. SEKERKA, B. STARÁ, D. Makroekonomie – teorie a praxe. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

GRAY, C. Fiscal Policy and Economic Growth: Lessons for Eastern Europe and Central Asia. Washington: Rosewood Drive, 2010. ISBN 978-0-8213-7181-7.

HOLMAN, R. Makroekonomie: středně pokročilý kurz. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7179-861-3.

JUREČKA, V. Makroekonomie. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.

VEJMĚLEK, J. ZAMRAZILOVÁ, E. SPĚVÁČEK, V. ŽDÁREK, V. ROJÍČEK, M. Makroekonomická analýza: teorie a praxe. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5858-9.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 19. 12. 2020

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22. 1. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 16. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán a Běloruská republika" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.3.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Mgr., Elizbaru Rodonaiovi, Ph. D., za odborné konzultace a cenné připomínky v rámci zpracování diplomové práce. Ráda bych poděkovala také své rodině a všem přátelům, kteří mě při vytváření této práce podpořili.

Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán a Běloruská republika

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu. Hlavním cílem práce je analýza vývoje nezaměstnanosti na území Běloruská a Kazachstánu. Dílčím cílem je určit příčiny nezaměstnanosti a problémy na trhu práce, porovnat nástroje, které využívá každý z představených států, provést komparativní analýzu časových řad nezaměstnanosti a navrhnout příslušná doporučení.

Tato práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části práce jsou představeny základní teoretická východiska pro lepší vhled do problematiky nezaměstnanosti. Praktická část práce se zabývala zkoumáním základních makroekonomických ukazatelů, analýzou dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost a také analýzou nezaměstnanosti v současné době ve vybraných ekonomikách, konkrétně v Republice Kazachstán a Běloruské republice. Pro analýzu shromážděných údajů byla využita statistická analýza dat. Aktuální data jsou čerpána ze statistických úřadů vybraných zemí. Na základě zjištěné informace byla provedena diskuse, která se věnovala stručnému shrnutí práce a návrhu případných opatření, které by mohli vést ke zlepšení současné situaci na trzích práce v Republice Kazachstán a Běloruské republice.

Klíčová slova: nezaměstnanost, Kazachstán, Bělorusko, trh práce, vývoj nezaměstnanosti, makroekonomická analýza, makroekonomické ukazatele, porovnání nezaměstnanosti, Sovětský svaz, komparace.

Unemployment in the countries of the former Soviet Union - the Republic of Kazakhstan and the Republic of Belarus

Abstract

The Diploma thesis is focused on unemployment in the countries of the former Soviet Union. The main goal of this thesis is to analyze development of unemployment in Republic of Kazakhstan and Republic of Belarus. The secondary goal is to analyse factors affecting unemployment, problems in labor market, compare tools, which every represented state use, perform a comparative analysis of timelines of the unemployment and propose appropriate recommendations.

The thesis consists of two parts, theoretical and practical. The theoretical part of the thesis deals with defining the basic terminology. The practical part contains of research of the basical macroeconomic indicators, analysis of the impact of break-up Soviet Union to unemployment and also analysis of unemployment in the current time in the selected states. Actual data was used from statistical departments of the Republic of Kazakhstan and Republic of Belarus. Based on defined information was provided discussion, which devoted to summary of this thesis and propose appropriate recommendations, which could lead to improvement of current situation.

Keywords: unemployment, Kazakhstan, Belarus, labor market, development of unemployment, macroeconomic analysis, macroeconomic indicators, unemployment comparison, Soviet Union, comparison.

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika.....	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Trh práce.....	15
3.1.1 Mechanismus trhu práce	15
3.1.2 Teoretické přístupy k analýze mechanismu fungování trhu	17
3.2 Pojem, druhy a povaha nezaměstnanosti.....	20
3.2.1 Pojem nezaměstnanost a její historický vývoj	23
3.2.2 Klasifikace druhů nezaměstnanosti.....	25
3.2.3 Příčiny nezaměstnanosti.....	26
3.2.4 Nezaměstnanost v mechanismu tržního hospodářství	27
3.3 Strukturální složky nezaměstnanosti	29
3.3.1 Nezaměstnanost jako prvek moderního trhu práce	29
3.3.2 Faktory ovlivňující míru nezaměstnanosti	30
3.4 Socioekonomické důsledky nezaměstnanosti	31
3.4.1 Důsledky nezaměstnanosti	31
3.4.2 Hlavní směry státního řešení problému nezaměstnanosti	32
3.4.3 Dopad nezaměstnanosti na ekonomiku země	33
3.5 Metody boje proti nezaměstnanosti.....	35
3.5.1 Úrovně regulace zaměstnanosti	37
3.5.2 Státní politika nezaměstnanosti.....	38
3.5.3 Aktivní politika zaměstnanosti.....	39
3.5.4 Pasivní politika zaměstnanosti	40
3.6 HDP	41
3.7 Inflace.....	42
3.7.1 Důvody inflace	42
3.7.2 Druhy inflace.....	43
4 Vlastní práce	44
4.1 Představení republiky Kazachstán včetně ekonomických ukazatelů	44
4.1.1 Hlavní ekonomické ukazatele republiky Kazachstán	45
4.2 Představení Běloruské republiky včetně ekonomických ukazatelů	46
4.2.1 Hlavní ekonomické ukazatele Běloruské republiky.....	47
4.3 Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Republice Kazachstán a Běloruské republice.....	49

4.3.1	Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Bělorusku	49
4.3.2	Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Kazachstánu.....	54
4.4	Nezaměstnanost v Běloruské republice v současné době	57
4.5	Nezaměstnanost v Republice Kazachstán v současné době.....	61
5	Výsledky a diskuse	67
6	Závěr.....	71
7	Seznam použitých zdrojů	73

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Schéma toků v národní ekonomice	28
Obrázek 2:	mapa republiky Kazachstán	45
Obrázek 3:	mapa Běloruské republiky.....	47

Seznam tabulek

Tabulka 1:	Znázornění struktury obyvatelstva pro určení nezaměstnaností.....	21
Tabulka 2:	Důsledky nezaměstnanosti	32
Tabulka 3:	Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 1994-2003	50
Tabulka 4:	Vývoj základních ukazatelů týkajících se nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 1994-2003.....	55
Tabulka 5:	Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 2004-2013	58
Tabulka 6:	Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 2014-2020	58
Tabulka 7:	Vývoj základních ukazatelů týkajících se nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2004-2013.....	61
Tabulka 8:	Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Kazachstánu v letech 2014-2020.....	63

Seznam grafů

Graf 1:	Křivka poptávky	15
Graf 2:	Křivka nabídky	16
Graf 3:	Tržní mechanismus.....	18
Graf 4:	Dobrovolná nezaměstnanost.....	21
Graf 5:	Nedobrovolná nezaměstnanost.....	22
Graf 6:	Vývoj míry nezaměstnanosti v Bělorusku v letech 1991-2003.....	50
Graf 7:	Struktura průměrné nezaměstnanosti v Bělorusku podle úrovně vzdělávání v letech 1995-2004	52
Graf 8:	Struktura průměrné nezaměstnanosti v Bělorusku podle pohlaví v letech 1995-2004.	53
Graf 9:	Vývoj míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2001-2013, v %	57

Graf 10: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 1991-2017	60
Graf 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 1994-2018, v %	62

1 Úvod

Právo na zaměstnání patří mezi základní lidská práva, které zaručuje Listina základních práv a svobod. Jedním ze základních socioekonomických problémů moderní etapy vývoje společnosti je problém nezaměstnanosti.

Tématu nezaměstnanosti je věnováno spoustu vědeckých studií, kapitol a různých publikací po celém světě. V jakékoliv společnosti jsou jednotlivci, kterým se nechce pracovat nebo nemohou vybrat na trhu práce.

Zlepšení opatření veřejné politiky ovlivňující zaměstnanost je obzvláště důležité, protože propuštění personálu zvyšuje úroveň nezaměstnané populace. Dnes je problém nezaměstnanosti zvažován ve vládních programech, například programech odborné rekvalifikace nezaměstnaných.

Tato práce se zabývá problematikou nezaměstnanosti v zemích bývalého Sovětského svazu, které od doby získání nezávislosti prošly složitým procesem vývoje. Konkrétně tato diplomová práce zkoumá nezaměstnanost v Republice Kazachstán a Běloruské republice. Situace v nezaměstnanosti ve vybraných zemích je obzvláště složitá, proto bylo zvoleno toto téma.

Cílem této práce je analýza vývoje nezaměstnanosti na území Běloruska a Kazachstánu. Dílčím cílem je určit příčiny nezaměstnanosti a problémy na trhu práce, porovnat nástroje, které využívá každý z představených států, provést komparativní analýzu časových řad nezaměstnanosti a navrhnout příslušná doporučení.

V této práci budou vysvětleny podstatné složky ekonomického, sociálního a hospodářského rozvoje Běloruska a Kazachstánu. Zvýšení nebo snížení ekonomické aktivity jsou hlavními důvody růstu a poklesu zaměstnanosti a nezaměstnanosti v zemi. Cyklický vývoj ekonomiky, postupné vzestupy a pády ekonomické aktivity po několik let či desetiletí, vedou k určitým výkyvům v počtu zaměstnaných a nezaměstnaných osob.

V teoretické části práce jsou představena základní teoretická východiska pro lepší vzhled do problematiky nezaměstnanosti, definován trh práce a jeho mechanismus, popsán pojem nezaměstnanost, její druhy a příčiny, charakterizované také její socioekonomické důsledky a metody boje proti nezaměstnanosti, definovány pojmy související, jako je např. tržní mechanismus, dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost, státní politika nezaměstnanosti atd. Následně jsou popsány základní makroekonomické ukazatele.

Praktická část práce se zabývá teoreticky zmíněnou problematikou ve vybraných ekonomikách – v Republice Kazachstán a Běloruské republice, s cílem analyzovat nezaměstnanost a na základě toho navrhnout možná vylepšení pro tuto oblast.

V závěru práce shrnovány nejdůležitější zjištění z teoretické části práce, výsledky z analýzy nezaměstnanosti ve vybraných zemích bývalého Sovětského svazu a návrh opatření, které by mohli vést ke zlepšení situace.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je analýza vývoje nezaměstnanosti v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán a Běloruská republika.

K dosažení tohoto cíle byly stanoveny následující dílčí úkoly:

- odhalit pojem, druhy a charakter nezaměstnanosti;
- obecně prozkoumat trh práce a hlavní nástroje statní politiky;
- prozkoumat strukturální složky nezaměstnanosti;
- zanalyzovat sociálně-ekonomické důsledky nezaměstnanosti ve vybraných státech;
- posoudit metody boje proti nezaměstnanosti ve vybraných státech.

Dílčím cílem je identifikovat hlavní faktory, které ovlivňují nezaměstnanost a problémy na trhu práce v Republice Kazachstán a Běloruské republice, provést komparativní analýzu časových řad nezaměstnanosti a navrhnout příslušná doporučení.

2.2 Metodika

Tato práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce byla zpracována na základě odborné literatury českých a zahraničních autorů, odborných článků a internetových zdrojů. Pro zpracování této části byla vybraná metoda deskripce. Teoretická část práce obsahuje teoretická východiska, která jsou spojena s pojmem nezaměstnanost. Také je blíže specifikován trh práce, jeho mechanismus a specifické rysy. Práce dále popisuje pojem nezaměstnanost, její historický vývoj, obecné rozdělení nezaměstnanosti podle jejich druhů, příčiny nezaměstnanosti a její socioekonomické důsledky. Dále v teoretické části práce byla charakterizovaná politika nezaměstnanosti a byly popsány hlavní druhy makroekonomických ukazatelů.

Praktická část práce se zabývala zkoumáním základních makroekonomických ukazatelů, analýzou dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost a také analýzou nezaměstnanosti v současné době ve vybraných ekonomikách, konkrétně v Republice Kazachstán a Běloruské republice. Pro analýzu shromážděných údajů byla využita statistická analýza dat. Aktuální data jsou čerpána ze statistických úřadů vybraných zemí,

konkrétně z Národního statistického úřadu Běloruské republiky a z Národního statistického úřadu republiky Kazachstán. Vzhledem k omezenosti dat jsou zkoumány takové ukazatele jako počet nezaměstnaných, míra nezaměstnanosti, počet registrovaných nezaměstnaných v poměru k počtu pracovních sil, podíl žen na celkové struktuře nezaměstnaných a struktura nezaměstnanosti podle úrovně vzdělávání za období 1991–2020. Tyto ukazatele jsou zobrazené pomocí tabulek a grafů ve formě vlastního zpracování, analýza ukazatelů je následně popsána a vysvětlena. V praktické části práce byla použita metoda komparativní analýzy. Na základě zjištěné informace byla provedena diskuse, která se věnovala stručnému shrnutí práce a návrhu případných opatření, které by mohli vést ke zlepšení současné situaci na trzích práce v Republice Kazachstán a Běloruské republice.

3 Teoretická východiska

Táto kapitola se zabývá vysvětlením základních pojmů a také pojmů souvisejících: trh práce, nezaměstnanost, důsledky a dopady nezaměstnanosti, metody boje proti nezaměstnanosti.

3.1 Trh práce

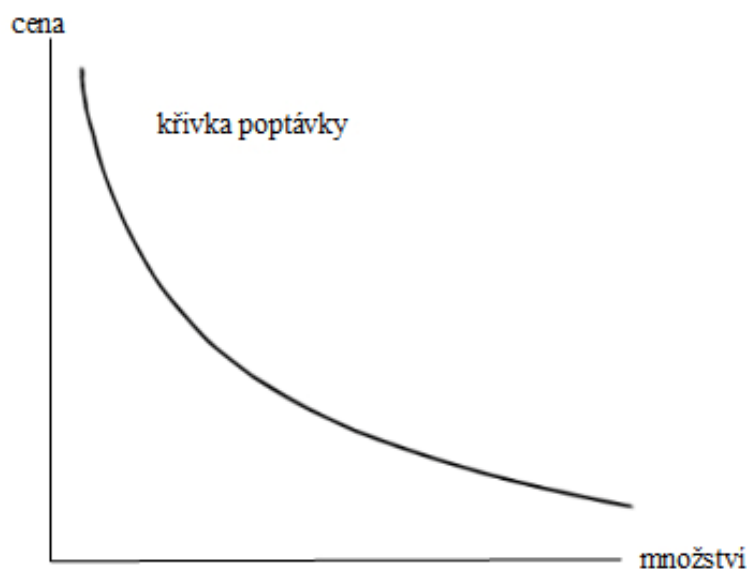
Cílem této kapitoly je poskytnout základní znalosti o trhu práce a možnostech jeho fungování. Podrobné vysvětlení problematiky nabídky a poptávky po práci a taky jevů, které se mohou vyskytovat na trhu práce. V naší kultuře zaměstnaní a práce jako taková hraje klíčovou roli, důkazem tohoto tvrzení je skutečnost, že pokud se člověk prezentuje, jeho zaměstnaní patří mezi prvních 5 vět co o sobě řekne.

3.1.1 Mechanismus trhu práce

Výsledek fungování trhu práce vždy do určité míry závisí na působení faktorů, jako jsou nabídka a poptávka na trhu práce.

Na trhu práce je poptávka chápána jako potřeba pracovníků vyrábět zboží a poskytovat služby v souladu s poptávkou v ekonomice. Poptávka po práci nepřímo souvisí s výškou mezd (Švarcová, 2012).

Graf 1: Křivka poptávky

Zdroj: Švarcová, 2012.

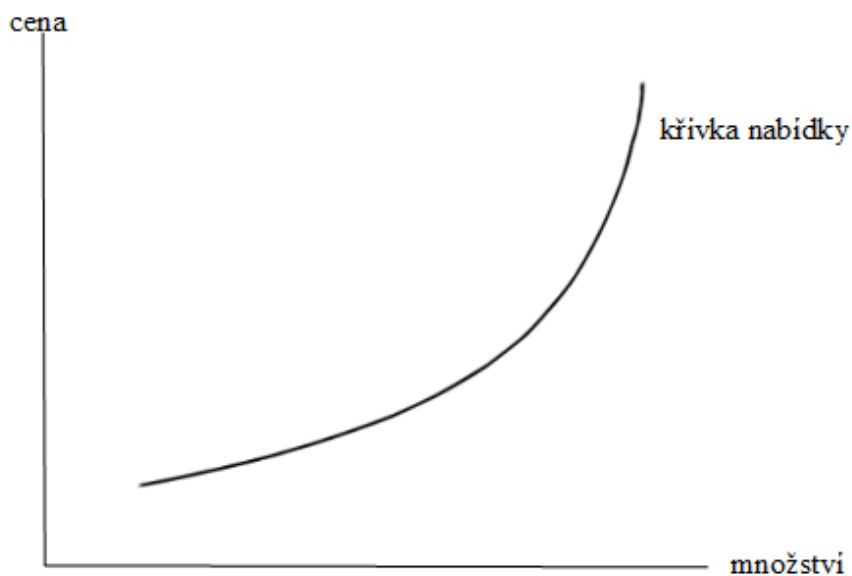
Poptávka po práci je určena velikostí mezd:

- povaha profese (po přepracování tzv. u moderních profesí je vysoká poptávka);
- úroveň kvalifikace, pracovní zkušenosti v oboru;
- charakteristika pracoviště, zejména pracovní podmínky, jeho intenzita;
- konkurenceschopnost nové technologie, její schopnost nahradit živou práci;
- současná ekonomická situace a obecné vyhlídky na ekonomický růst podniku, průmyslu, národního hospodářství jako celku, včetně strukturálních změn;
- státní podpora podnikání (Blažek, 1996).

Nabídkou pracovní síly se rozumí jako zaměstnaní, tj. část populace v produktivním věku, která chce pracovat a může začít pracovat. Nabídka pracovních sil závisí také na výši mezd. Se zvyšováním reálných mezd se zvyšuje nabídka práce a s poklesem klesá. Nabídka práce je určována především demografickými faktory (míra porodnosti a obecně míra růstu populace, podíl populace v produktivním věku a ukazatele jejího růstu, pohlaví a věková struktura) (Blažek, 1996).

Graf 2: Křivka nabídky

Křivka nabídky

Zdroj: Švarcová, 2012.

Na grafu 2 je vidět, že vyšší nabídka vyžaduje prodávajícího nabízet více a při cenách nižších prodávající nabízejí méně, tj. nabídka je menší.

Nabídka práce je také určena stupněm ekonomické aktivity různých demografických skupin populace v produktivním věku:

- úroveň mezd (při nízkých sazbách vzniká „dobrovolná nezaměstnanost“);
- kulturní úroveň populace a náboženské víry (například v muslimských zemích je nízká nabídka ženské práce);
- počet potenciálně nezaměstnaných lidí;
- státní podpora zaměstnanosti (Švarcová, 2012).

Práce pracovníka má svou vlastní cenu, která se vyjadřuje mzdami. Na cenu práce má vliv několik faktorů. Mezi faktory, které určují pokles nákladů na pracovní sílu, patří úroveň produktivity sociální práce, protože při nízké produktivitě nebo při jejím poklesu stát a podniky nejsou schopné zajistit vysokou úroveň mezd.

Mezi faktory způsobující zvýšení nákladů na práci patří především zvýšení kvalifikace zaměstnanců, zvýšení potřeby nového zboží a služeb jejich rodin. To přímo souvisí se zvýšenými požadavky na všeobecné vzdělávání a speciální školení pracovníků, které na něj kladou všechny druhy ekonomických činností v důsledku provádění výsledků vědy, techniky a kultury. V důsledku toho vznikají nové hmotné a duchovní potřeby, které neustále upravují objem a strukturu potřeb populace (Švarcová, 2012).

Ve směru zvyšování ceny práce dochází také ke zvýšení intenzity práce, což způsobuje zvýšení spotřeby energie člověkem a vyžaduje další náklady na udržení zdraví. Nejde ani tak o fyzické, ale o nervové, duševní vyčerpání. Proto je někdy zdánlivá „snadnost“ práce spojena s obrovským neuropsychickým stresem, morální odpovědností zaměstnance, která vyžaduje nejen větší materiální kompenzaci, ale také kompenzaci volným časem a rekreací těla (Blažek, 1996).

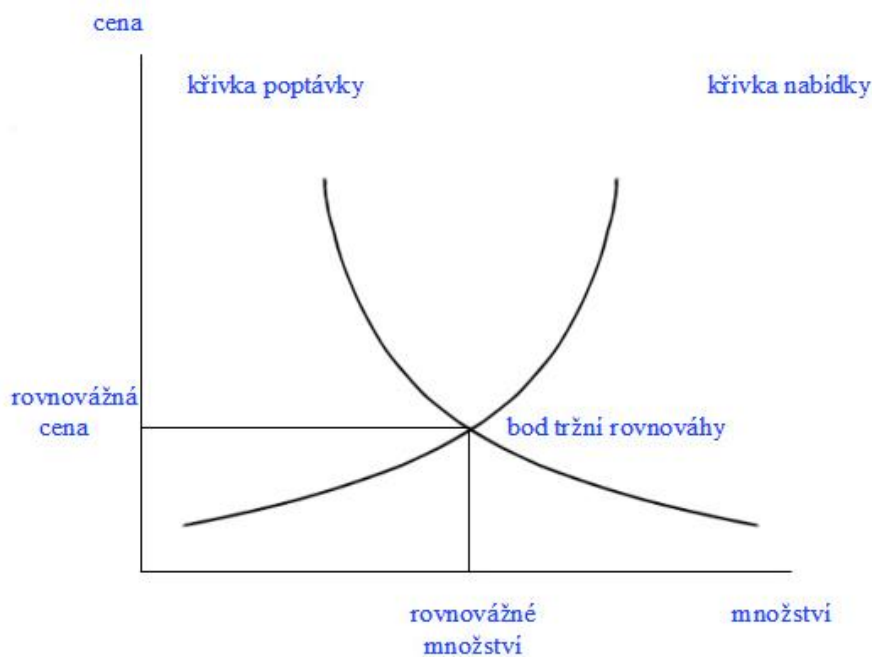
3.1.2 Teoretické přístupy k analýze mechanismu fungování trhu

Nejdůležitější složkou trhu práce je mechanismus jeho fungování. Ten se někdy vydává za samotný trh práce, což není zdaleka jisté, protože nepokrývá celou škálu vztahů, které se vyskytují na trhu práce.

Mechanismem trhu práce je interakce a koordinace různých zájmů zaměstnavatelů a populace v produktivním věku, kteří chtějí pracovat na nábor na základě informací získaných ve formě změn ceny práce (fungující pracovní síly). Má svou vlastní strukturu.

Zahrnuje následující prvky: poptávka po práci, nabídka práce, cena práce, konkurence (Švarcová, 2012).

Graf 3: Tržní mechanismus

Zdroj: Švarcová, 2012.

Na trhu práce je poptávka chápána jako potřeba zaměstnavatelů, aby pracovníci vyráběli zboží a služby v souladu s poptávkou v ekonomice. Nabídkou pracovních sil se rozumí zaměstnaní zaměstnanci a také ta část populace v produktivním věku, která chce pracovat a může začít pracovat na základě tržních principů s přihlédnutím k disponibilnímu příjmu a času (Švarcová, 2012).

Podstatou trhu je vždycky vzájemný střet nabídky a poptávky, ale sami o sobě nemají pro uvažování význam. Křivka nabídky práce stoupá, protože pracovníci jsou ochotni obětovat volný čas a pracovat více, když rostou mzdy, tj. nabídka práce roste (všechny ostatní věci jsou stejné). Tato závislost vyjadřuje fungování zákona o nabídce práce. Naopak křivka poptávky směřuje dolů kvůli skutečnosti, že se zvýšením výrobních nákladů v důsledku zvýšení mezd (za všech ostatních stejných podmínek) se zvyšuje hodnota (cena) produktů vytvořených dodatečnou pracovní silou a pokles zisků. Tato situace je pro zaměstnavatele nevýhodná a následně snižují počet zaměstnaných

pracovníků, tj. s růstem mezd (cen práce) klesá poptávka po pracovní síle. Tento inverzní vztah vyjadřuje fungování zákona poptávky po práci (Holman, 2016).

Když cena práce vyhovuje zaměstnavatelům i prodejcům práce, trh se dostává do rovnováhy. Průsečík křivek nabídky a poptávky ukazuje, že existuje pouze jedna cena, za kterou se shodují zájmy kupujících a prodávajících, a to je rovnovážná cena práce (nebo mzdy). Rovnovážná cena je tedy cenou práce, při které se objem poptávky po pracovní síle rovná objemu její nabídky (Holman, 2016).

Jak je znázorněno na grafu 3 výše, s cenou práce, mají zaměstnavatelé příležitost obsadit všechna volná pracovní místa, a všichni zaměstnanci, kteří chtějí získat práci, ji najdou. Zájmy všech stran se shodly, trh je v rovnováze, dokud mzdy zůstanou na stejné úrovni. Rovnovážné mzdy neznamenaají, že na trhu neexistují žádné další ceny pracovní síly. Pod vlivem jakýchkoli faktorů mohou mzdy vzrůst a dosáhnout například vyšší úrovně. Nabídka práce vzroste, zatímco poptávka poklesne. Mezi pracovníky bude existovat soutěž o práci. Přebytek nabídky nad poptávkou, konkurence tlačí na mzdové sazby dolů, zaměstnavatelé je snižují a klesají na rovnovážnou úroveň (Holman, 2016).

Pokud jsou mzdy pod rovnovážnou cenou, pak je nedostatek pracovních sil. Nutí zaměstnavatele ke zvyšování mezd s cílem přilákat nové pracovníky. Výsledkem je, že plat opět vzroste a v důsledku toho se mzdy se stávají dominantními, obecně přijímanými, s nimiž musí zaměstnavatelé i zaměstnanci počítat. Na této úrovni mezd je dosaženo plná (pro danou úroveň rovnováhy) zaměstnanost. Takto funguje konkurenční tržní mechanismus (Holman, 2016).

Tímto způsobem trh práce pod vlivem mechanismu nabídky a poptávky plní následující funkce:

- propojení práce s výrobními prostředky (kapitálem), regulace poptávky a nabídky práce;
- zajištění konkurence mezi pracovníky o zaměstnání a mezi zaměstnavateli při najímání pracovních sil;
- stanovení rovnovážné (dominantní) ceny;
- podpora plné ekonomicky efektivní zaměstnanosti (Holman, 2016).

3.2 Pojem, druhy a povaha nezaměstnanosti

Pro definici pojmu nezaměstnanost lze použít různé přístupy k definici. Za nezaměstnaného lze považovat osobu, která může pracovat a chce pracovat, ale z určitých důvodů nemůže vstoupit do pracovního poměru, za který by za svoji práci dostávala odměnu v podobě mzdy, a měla takovým způsobem prostředky pro živobytí. Může to však být i člověk, který může a chce pracovat, ale nemůže si najít práci, která odpovídá jeho schopnostem a způsobilostem. Přijetí té či oné definice v pracovněprávních předpisech se poté především odráží na větším či menším počtu osob oprávněných pobírat státní podporu v nezaměstnanosti, tedy na její výši (Kotýnková, 2006).

Nezaměstnanost je nejčastěji definována jako jev, kdy lidé, kteří mají předpoklady pro práci a chtějí pracovat, si nemohou najít práci. Mezi statisticky a administrativně nezaměstnaní zahrnují i ty, kteří mohou pracovat, ale nechtějí to a zneužívají slabiny a mezery stávajícího systému regulace zaměstnanosti (Nový, Surynek, 2006, str. 110).

Podle Mezinárodní organizace práce (osn.cz, 2020) je osoba ve věku 10–72 let uznávaná jako nezaměstnaná, pokud během kritického týdne průzkumu problémů zaměstnanosti populace současně:

- neměla žádné zaměstnání;
- neodpracovala ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu;
- aktivně hledala práci, do které by byla schopna nastoupit nejpozději do dvou týdnů.

Formou aktivního hledání práce se rozumí, například, registrace na úřadu práce nebo využívání inzerce v novinách nebo na internetu. Taky do této kategorie mohou spadat lidi, které jsou v procesu založení vlastní firmy nebo OSVČ apod.

Z výše uvedených definice, osoby, splňující aspoň jednu z podmínek mohou být kvalifikovaný jako ekonomické neaktivní. A tím pádem celé obyvatelstvo bude rozděleno na skupiny: zaměstnaní, nezaměstnaní a ostatní, kde celkový počet pracovní síly budou tvořit ekonomické aktivní obyvatelstvo a ostatní, tj. studenti, ženy v domácnosti, invalidé atd. - ekonomický neaktivní obyvatelstvo (viz. Tabulka 1 - Znázornění struktury obyvatelstva pro určení nezaměstnaností).

Tabulka 1: Znázornění struktury obyvatelstva pro určení nezaměstnaností

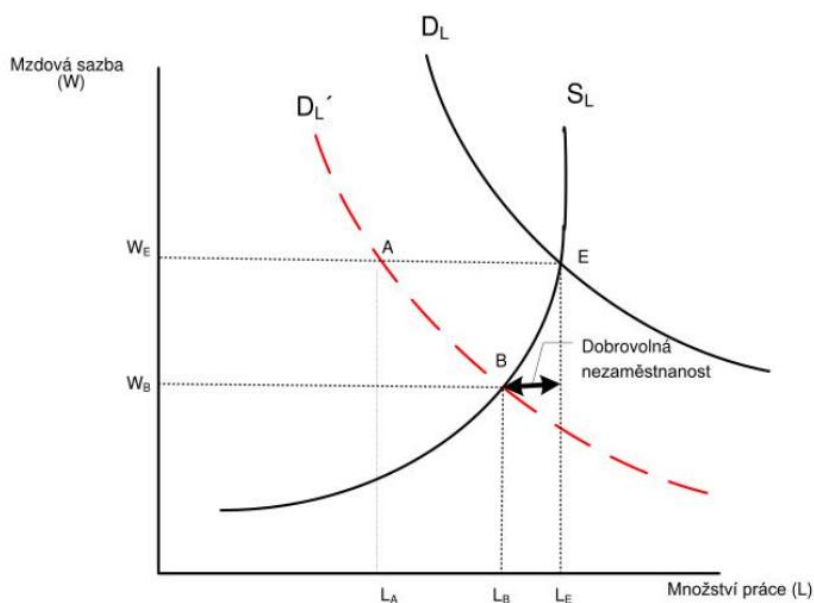
Celkové obyvatelstvo ekonomiky			
Ekonomicky aktivní		Ekonomicky neaktivní	Nezjištěná ekonomická aktivita
Zaměstnaní (zaměstnané osoby, zaměstnavatele, samostatně činní, pracující, důchodci, ženy na mateřské dovolené).	Nezaměstnaní	Nepracující důchodci, ostatní s vlastním zdrojem obživy, žáci, studenti, učni, osoby v domácnosti, děti předškolního věku a ostatní závislé osoby.	

Zdroj: czso.cz, 2020.

Rozlišujeme nezaměstnanost z několika hledisek, například, z hlediska dobrovolnosti – dobrovolnou a nedobrovolnou (Sojka, 2001).

Dobrovolná nezaměstnanost (viz. Graf 4) - jde často o ekonomické zabezpečené lidi, například, ženy v domácnosti. Taky existuje horší možnosti, například, odražený pracovník dlouho bez úspěchu hledající práci, který už to vzdal. Takové faktické stavy nejsou brány v potaz. K dobrovolné nezaměstnanosti dochází, když si nezaměstnaná osoba hledá práci a žádá o ni, ale plat je v té době nad tržní hodnotou.

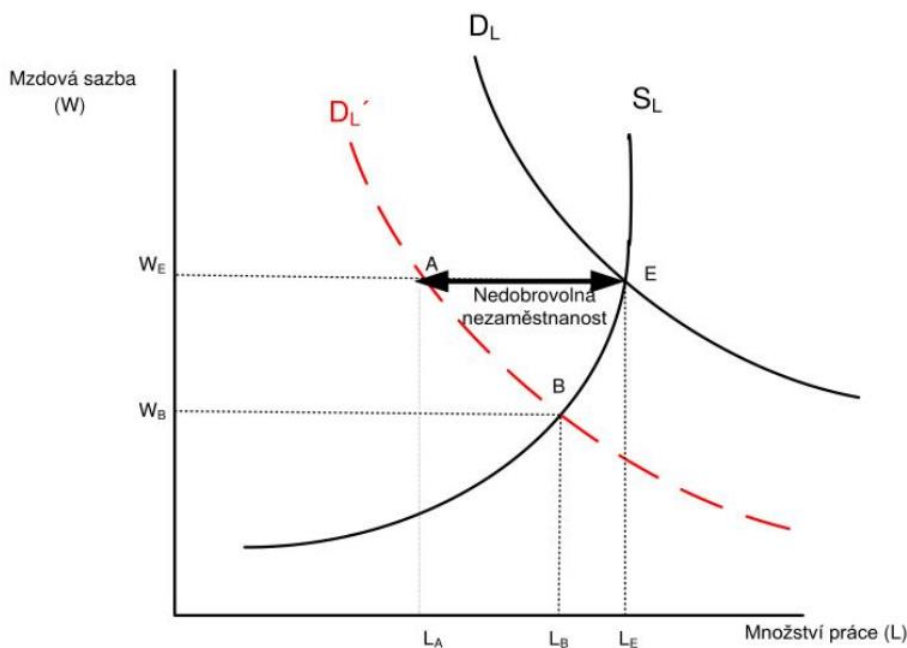
Graf 4: Dobrovolná nezaměstnanost

Zdroj: Holman, 2011.

Nedobrovolná nezaměstnanost (viz. Graf 5) nastává, když osoba je nezaměstnaná a aktivně hledá práci a je připravena pracovat za současný tržní plat nebo dokonce i za nižší mzdu, ale nemůže si najít práci na trhu práce.

Graf 5: Nedobrovolná nezaměstnanost

Zdroj: Holman, 2011.

Odlišným a nejpoužívanějším hlediskem pro dělení nezaměstnanosti je její podstata, zpravidla se uvádějí: frikční, strukturální a cyklickou nezaměstnanost. Kde frikční nezaměstnanost bude představovat flukтуаční, dočasnou nezaměstnanost. V důsledku nedokonalých informací o volných pracovních místech nebo změny bydliště lidé opouštějí práce a už objevení vhodného zaměstnání trvá určitou dobu.

Strukturální zaměstnání představují nerovnováhu u jednotlivých povolání. Mnoho povolání jako je například krejčí, kovář zaniká, a naopak vznikají nová povolání. Taková nezaměstnanost vyvolává strukturální změny v národním hospodářství, obvykle trvá delší dobu, jelikož potřebuje rekvalifikace nebo změnu bydliště (Helisek, 1998, str. 120).

Cyklická nezaměstnanost je nezaměstnanost způsobená fází recese ekonomického cyklu. V recesi klesá výrobní aktivita, zavírají se jednotlivé podniky a v důsledku toho roste nezaměstnanost. Rozdíl mezi skutečnou a přirozenou úrovní nezaměstnanosti je výše cyklické nezaměstnanosti. Cyklická nezaměstnanost je negativním ekonomickým jevem.

Jeho přítomnost ukazuje, že ekonomika nefunguje při plné zaměstnanosti, a proto není dosažena potenciální úroveň HDP. Míra cyklické nezaměstnanosti se značně liší a kolísá s intenzitou recese. Ve Spojených státech dosáhla během Velké hospodářské krize cyklická nezaměstnanost 25 % (Kotýnková, 2006).

Pokud je nezaměstnanost nad přirozenou úrovní, může dojít k cyklické nezaměstnanosti a pokud je nezaměstnanost pod přirozenou úrovní, pak se tomuto stavu trhu práce říká plná zaměstnanost. Nadměrná zaměstnanost je považována za normální v zemích s ekonomikami ve zvláštních podmínkách, jako je válka. V tomto případě taková situace na trhu práce nastává při neexistenci ekonomických důvodů (Friedman, 1997).

Pokud je za normálních ekonomických podmínek dlouhodobě pozorována nadměrná zaměstnanost, znamená to, že trh práce je nepružný, ekonomika má vysokou inflaci. To znamená, že nadměrná zaměstnanost je nepříznivým ekonomickým jevem (Kotýnková, 2006).

Nezaměstnanost se vyskytuje jak v tržních ekonomikách, tak i v centrálně řízených. Vyskytuje to jako velký společenský a sociální problém, protože mezi nezaměstnané jsou zařazeni i ti, kteří mohou pracovat, ale nechtějí a tím zneužívají mezer systému regulace zaměstnanosti. A na druhou stranu většina chudých zemí nemá sociální síť a podporu v nezaměstnanosti a nemohou dovolit být dlouho bez zaměstnání. Nezaměstnanost se týká a může postihnout každého (Kotýnková, 2006).

3.2.1 Pojem nezaměstnanost a její historický vývoj

Je možná říct, že nezaměstnanost je přítomnost lidí v zemi, kteří tvoří část ekonomicky aktivního obyvatelstva, kteří jsou schopni a ochotni pracovat na nábor, ale nemohou si najít práci.

V tradičních společnostech nebyly mzdy za práci vypláceny, protože peníze nebyly vůbec použity. Dělníci byli na ničem. Když byly vynalezeny peníze a začalo se budování města, lidé začali být na nich závislí, místo aby sami pěstovali, shromažďovali nebo lovili, nakupovali jídlo od prodejců. Základem nezaměstnanosti je závislost na práci jako zdroji peněz na stravu a bydlení (Mareš, 2002).

Počet historických pramenů věnovaných problému nezaměstnanosti je omezený, protože pozorování nebyla vždy a všude. V určitém historickém období vedla industrializace k odcizení výrobních prostředků od pracovníků a minimalizovala možnost

jejich samostatné výdělečné činnosti. Zaměstnanec, který se z nějakého důvodu nemohl v podniku uplatnit, nemohl si sám zajistit práci a stal se nezaměstnaným. Situaci zhoršovala skutečnost, že pracovníci v jednotlivých profesích, například lékaři, farmáři, drobní obchodníci, začali vytvářet velká uzavřená profesní sdružení a ti, kteří nebyli jejich součástí, museli pracovat v podmínkách tvrdé konkurence nebo se stát nezaměstnanými (Kotýnková, 2006).

Nezaměstnanost jako fenomén začala postupně vstupovat do ekonomického myšlení, jak zesílila industrializace a byrokratizace. Proces vytváření tohoto konceptu lze vidět na příkladu Velké Británie, protože tam byl dobře zdokumentován. V 16. století v Anglii se nerozlišovalo mezi tuláky a těmi, kteří nemají práci, všichni byli oficiálně nazýváni neustálými žebráky (Sturdy beggar [en]) a byli považováni za osoby, které musely být potrestány a vyloučeny. Uzavření klášterů ve třicátých letech 20. století zvýšilo chudobu, protože kláštery pomáhaly chudým. Během Tudorovy éry se navíc počet obyvatel zvýšil a proces oplocení se zintenzivnil. Nezaměstnaní měli jen dvě možnosti – hladovět nebo porušovat zákon (Mareš, 2002).

V roce 1535 byl přijat zákon zakládající systém veřejných prací v boji proti nezaměstnanosti, který byl financován z daní ze zisku a kapitálu. Zákon, který vyšel následující rok, umožňoval tělesné tresty aplikovat na tuláky (Localhistories.org, 2020).

Právo na práci je jedno ze základních práv a svobod každého člověka, které bylo vymezeno i v Listině základních práv a svobod (psp.cz, 2020). Právě proto jednou z nejdůležitějších otázek současnosti je zabezpečení občanu zaměstnáním. Než se kdokoli začne zabývat historickým vývojem nezaměstnanosti, musí odpovědět na otázku odkud se vlastně vzala. Dnes je samozřejmé, že sociální práva a svobody jsou zakotveny v ústavě prakticky každého státu, ale tak to nebylo vždycky. Podoba nezaměstnanosti, stejně jako její obsah se v průběhu historie měnila. Hlavně co se týče takových států jako Běloruská republika nebo Republika Kazachstán, protože dlouhou dobu tvořili jeden stát Ruskou říši a pak Sovětský svaz (Kotýnková, 2006).

Běloruská lidová republika nebo též Běloruská národní republika byla prohlášena za nezávislý stát 25. března 1918, nebyla přiznaná většinou zemí a už v roce 1919 stala součástí Sovětu Běloruskou SSR. Bělorusko nebo Běloruská republika tak jak je známe dnes bylo vytvořeno a dostalo nezávislost jenom od roku 1991 (Nestsyarchuk, 2012).

Celé území dnešní republiky Kazachstán do poloviny 19. století patřilo do Ruské říše a potom taky po roce 1917 stalo součástí Sovětského svazu jako Kazašská sovětská socialistická republika. A právě kvůli tomu budou mít podobné problémy v otázkách nezaměstnaností (Zhanturin, 2005).

3.2.2 Klasifikace druhů nezaměstnanosti

Nezaměstnanost má různé formy, například, nepravou nezaměstnanost, skrytou nezaměstnanost, dočasnou nezaměstnanost, dobrovolnou nezaměstnanost a nezaměstnanost nepředvídatelnou a taky rozlišuje čtyři druhy nezaměstnanosti: frikční, strukturální, cyklickou a sezónní. Tato kapitola se zabývá klasifikace druhů nezaměstnanosti a klíčovými problémy na trhu práce (Mareš, 2002).

Podle zvoleného kritéria jsou možné následující klasifikace nezaměstnanosti. Fáze hospodářského cyklu rozlišuje mezi přirozenou úrovní nezaměstnanosti (frikční, strukturální, institucionální) a cyklickou nezaměstnaností, která je charakteristická pro fázi recese, kdy míra nezaměstnanosti přesahuje přirozenou, tj. průměrnou míru nezaměstnanosti (Mareš, 2002).

Podle definice Friedmana (1997) znamená přirozená úroveň nezaměstnanosti nejlepší rezervu pracovní síly pro ekonomiku, která je schopna poměrně rychle a efektivně provádět meziregionální a mezioborové pohyby v závislosti na výkyvech poptávky. Toho je dosaženo, když v ekonomice existuje pouze frikční a strukturální nezaměstnanost.

Frikční nezaměstnanost je definována jako nezaměstnanost způsobená skutečností, že trvá čas, než se spojí pracovníci a pracovní místa. Může to být způsobeno změnou bydliště, pracoviště, maturitou atd. Strukturální nezaměstnanost je způsobena změnami v odvětvové struktuře ekonomiky, ke kterým dochází pod vlivem vědeckého a technologického pokroku. V důsledku zastarávání některých průmyslových odvětví jsou z nich pracovníci propouštěni. Zároveň se v nich objevují nová průmyslová odvětví a volná pracovní místa. Nahrazování volných pracovních míst v nových průmyslových odvětvích pracovníky propuštěnými ze starých průmyslových odvětví se však neděje automaticky. Přizpůsobit propuštěné pracovníky novým podmínkám vyžaduje čas, úsilí a finanční náklady (Liška, 2004). Strukturální nezaměstnanost je tedy kvalifikační a profesní nesoulad mezi školením pracovníků a požadavky na nová průmyslová odvětví. Existuje

závislost mezi frikční a strukturální nezaměstnaností. Prodloužená frikční nezaměstnanost znamená přechod ke strukturální nezaměstnanosti (Šimek, 1997).

Institucionální nezaměstnanost je spojena s charakteristikami a povahou struktury trhu práce. Pokud je například legálně stanovena dostatečně vysoká úroveň dávek v nezaměstnanosti, lidé začínají upřednostňovat nečinnost před prací. V důsledku toho se zvyšuje institucionální nezaměstnanost. Typickým příkladem je Švédsko v polovině 80. let. Je možná situace, kdy zaměstnavatel i zaměstnanec souhlasili s platem, který je nižší než zákonem stanovené minimum, ale hrozí porušení zákona a příslušné sankce. Potenciální zaměstnanec tedy zůstává bez zaměstnání. Institucionální nezaměstnanost také nastává, když pracovníci kvůli vysoké úrovni daně z příjmu upřednostňují po odečtení daně z příjmu mírně nižší příjem ve formě dávek v nezaměstnanosti. Institucionální nezaměstnanost je také způsobena nedostatečně efektivní informační prací burzy práce (Buchtová, 2002).

Frikční a strukturální nezaměstnanost tedy vzniká z přirozených příčin. Za jakýchkoli podmínek budou lidé studovat, pak si hledat práci, mladé matky budou vychovávat malé děti a v tuto chvíli nebudou pracovat, rodiny se budou stěhovat z jedné osady do druhé atd. (Šimek, 1997).

Na druhé straně jsou příčiny strukturální nezaměstnanosti také věčné, protože vědecký a technologický pokrok je relativně nezávislý a samostatně se rozvíjející proces. Při řádně stanovené stupnici zdanění minimální mzdy a příjmu a dobře organizované burze práce se frikční, strukturální a institucionální nezaměstnanost se nestává ani mikro – ani makro problémem (Šimek, 1997).

3.2.3 Příčiny nezaměstnanosti

Nezaměstnanost jako fenomén může nastat z několika ekonomických a politických důvodů:

- posuny ve struktuře ekonomiky spojené s novými technologiemi, které vedou ke snížení počtu zaměstnanců. Často vyvolaná technickým a technologickým pokrokem a rychlejším rozvojem systému výroby než vzdělávacího systému. Na takovou strukturu je často vázány vzdělávací instituce ve smyslu změny kvalifikace, též rekvalifikace. Strukturální nezaměstnanost bývá zpravidla dlouhodobou, z důvodu větších nákladů pro hospodářskou politiku státu;

- hospodářský pokles, který nutí zaměstnavatele snižovat počet pracovníků, je spojen s kolísáním ekonomiky. Postihuje všechna odvětví, profese a taky regiony. Velikost cyklické nezaměstnanosti bude záviset na tom, jak pružný je trh práce a jak reaguje na negativní nebo pozitivní změny;
- politika státních orgánů a odborů v oblasti mezd: zvýšení minimální mzdy, které vede ke zvýšení výrobních nákladů, a tím pádem příliš vysoká minimální mzda bude vést ke změně počtu zaměstnanců. To bude vznikat v důsledku větších povinných odvodů na zdravotní a sociální zabezpečení a celkově vyšší náklady na práci. Taková politika často vede k demotivace určitých skupin občanů;
- sezónní výkyvy v určitých oblastech produkce. Sezónní nezaměstnanost často bude spojená se střídáním poptávky po práci, například, kvůli klimatickým podmínkám nebo ročním období. Typickým příkladem může být zemědělství, kde zaměstnanci mimo sezonu setrvávají buď v evidenci nezaměstnaných nebo na neplacené dovolené. Tohle je typ nedobrovolné nezaměstnanosti a je složkou frikční nezaměstnanosti;
- demografické změny ve struktuře populace – populační růst, který zvyšuje míru nezaměstnanosti (Šimek, 1997).

Z časového hlediska můžeme členit nezaměstnanost na:

- krátkodobou – zpravidla s délkou do 3 měsíců,
- střednědobou – s dobou trvání do 12 měsíců a
- dlouhodobou – s délkou trvání přesahující 12 měsíců (Mach, 2001).

Zvláště dlouhodobá nezaměstnanost vyvolává značné problémy v ekonomice, sociální sféře a ovlivňuje každého člověka, protože přináší s sebou hmotné, sociální a psychologické problémy. Tyto problémy určitě závisí od dřívějšího postavení nezaměstnaného, jeho délce výkonu pracovní činnosti a jeho pozice v předchozím zaměstnání.

3.2.4 Nezaměstnanost v mechanismu tržního hospodářství

Lze říci, že dějiny lidstva představují hledání ideálního systému hospodaření. A často v méně vyspělých zemích otázka rozhodování silně zakořeněna na tradicích. A proto i jakékoliv ekonomické rozhodování budou mít povahu zvykového systému. Jinou formou rozhodování bude příkazová ekonomika, která prostřednictvím vlády a její příkazech bude rozhodovat o výrobě a rozdělování zisku. V současnosti, ale ani jeden s takových systémů

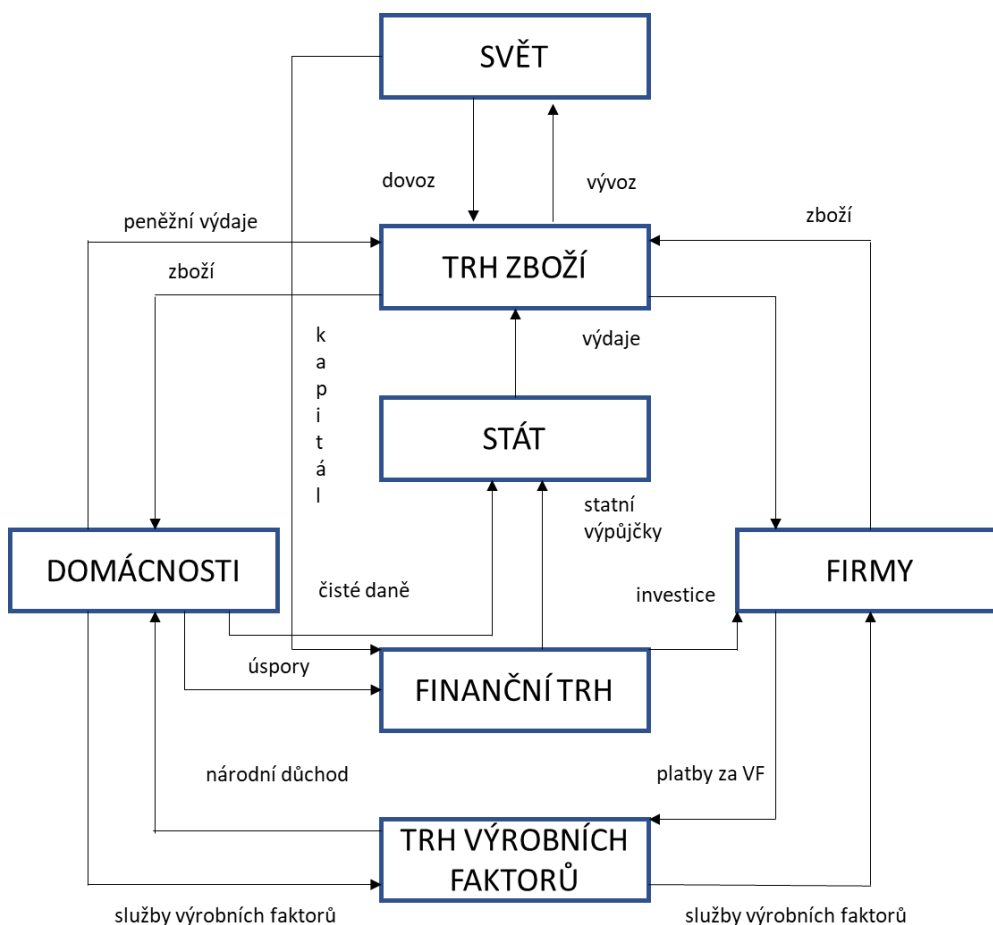
v čisté podobě neexistuje. Dnešní společnosti většinou založeny na principech smíšené ekonomiky (Holman, 2008).

Zástupci klasické teorie zaměstnanosti jsou A. Smith, D. Ricardo, A. Marshall, A. Pigou uvažovali o nezaměstnanosti v tržním hospodářství, a proto věřili, že tento ekonomický systém může zajistit plné využití všech zdrojů a ve výsledku plnou zaměstnanost (Holman, 2008)

Plné zaměstnanosti by teoretické bylo dosaženo tehdy, kdyby všichni chtěli pracovat a mohli práci sehnat (Nový, Surynek, 2006).

Následující schéma toků v národní ekonomice je znázorněním fungování tržního mechanismu, doplněného o činnost vlády a vliv zahraničních subjektů na chod ekonomických procesů, ve kterých dochází k neustálému toku zboží, služeb, výrobních faktorů, peněz atd. mezi jednotlivými subjekty trhu (Blažek, 1996).

Obrázek 1: Schéma toků v národní ekonomice

Zdroj: Blažek, 1996.

Nezaměstnanost je nedílnou součástí trhu práce. Jedná se o složitý mnohostranný fenomén, o typický socioekonomický jev pro tržní formu ekonomické aktivity. Jako ekonomický fenomén je jednou z hlavních charakteristik trhu práce, který je systémem ekonomických metod využití pracovní síly práceschopných občanů (Liška, 2004).

K nezaměstnanosti dochází v důsledku nedokonalého fungování tržního mechanismu. To je způsobeno přebytkem počtu lidí, kteří si chtějí najít práci (nabídka pracovní síly), nad počtem volných pracovních míst odpovídajícím profilu a kvalifikaci uchazečů o tato pracovní místa. Mezi hlavní faktory, které mění nezaměstnanost, patří: demografický pokles, nízké fáze ekonomických cyklů, nízký ekonomický růst, nízká poptávka na trhu práce, sociální důvody (Blažek, 1996).

3.3 Strukturální složky nezaměstnanosti

3.3.1 Nezaměstnanost jako prvek moderního trhu práce

Moderní trh představuje určitý druh nerovnováhy, která se již zakořenila, nedostatek motivace v profesionální oblasti a nízká mzda. Minimální mzda v zemi je velmi nízká, mnohem nižší (až několik desítek krát) než ve vyspělých zemích blízkého i vzdáleného zahraničí. Dnes prakticky neexistuje pobídka pro profesionální rozvoj zaměstnanců a nepracujících specialistů (Liška, 2004).

Lze rozlišit určitá vývojová kritéria:

- zvýšení nezaměstnanosti;
- výskyt migrantů a uprchlíků, kteří jsou zaměstnaní;
- neefektivní využití pracovního potenciálu zaměstnanců – vzhledem k poklesu výroby není nutné plně využívat stávající pracovní potenciál zaměstnanců;
- výrazně podhodnocené dávky v nezaměstnanosti;
- zvýšení růstu stínové zaměstnanosti populace (Mareš, 2002).

Obtíž při vstupu do určitých odvětví: uchazeči s vysokoškolským vzděláním nejsou schopni získat přístup k zaměstnání v určitých odvětvích, jako je bankovní sektor, z důvodu zavedení monopolizace, vysokých mezd a požadavků a také skutečné rozdíly mezi oficiálně evidovaným počtem nezaměstnaných a obecným počtem nezaměstnaných.

Moderní trh práce v kterékoli zemi určuje úroveň sociálního postavení celé populace. Jeho hlavní složkou je nezaměstnanost. Je přítomná ve všech zemích, liší se však pouze

svou úrovní. Poptávku po pracovnících nelze regulovat nikoliv úrovní nákladů na jejich práci, ale přímým objemem výroby. Trh práce je proto přímo a velmi úzce spjat se stávající ekonomikou v zemi, přímo závisí na ní (Mareš, 2002).

Zahraniční zkušenosti ukazují, že správný a postupný rozvoj trhu práce a tržních vztahů nutně zahrnuje formování a účinnou ochranu určitých skupin obyvatelstva.

Moderní trh práce a jeho požadavky na profesionála jsou formulovány velmi jasně a téměř všichni zaměstnavatelé na to mají jeden pohled. Cenným profesionálem je člověk, který splňuje určitá kritéria: je odborníkem, všestranně vzdělaný a je mobilní (Mareš, 2002).

3.3.2 Faktory ovlivňující míru nezaměstnanosti

V ekonomickém prostředí je pořad dochází ke změnám, některá odvětví zanikají, vzniká nové. Na trhu práce se zvyšuje poptávka po určité profesi, zatímco po jiném druhu práce se může snižovat. A proto ve skutečnosti mnohdy trh práce požaduje po zaměstnanci rekvalifikaci. Dnes rostoucí nezaměstnanost jak v Bělorusku, tak i v Kazachstánu je důsledkem mnohých faktorů. Například, světová ekonomická recese, koronavirová krize a další.

Mezi faktory ovlivňující dynamiku nezaměstnanosti patří demografické, ekonomický, technické a organizační faktory.

Demografické faktory – změny podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva v důsledku posunů v úrovni porodnosti, úmrtnosti, pohlavní a věkové struktury populace, průměrné délce života, ve směrech a objemech migračních toků. Roste vliv migrace, protože cizinci nacházejí práce zejména proto, že jsou ochotní pracovat za minimální mzdu (Kolibová, Kubicová, 2005).

Technické faktory – tempo a směry vědeckotechnického pokroku, které určují ekonomiku práce. Zničení technologicky vyspělých průmyslových odvětví, přeměna bez ohledu na ekonomické a sociální důsledky na všech úrovních vytvořily hrozbu masivního bankrotu podniků a lavinového uvolňování pracovních sil (Stiglitz, 2002).

Ekonomické faktory – stav národní produkce, investiční aktivita, finanční a úvěrový systém, úroveň cen a inflace. Podle zákona formulovaného A. Okunem existuje negativní vztah mezi mírou nezaměstnanosti a objemem HDP, každý „nárůst“ nezaměstnanosti je

spojen se snížením reálného objemu HDP. Mezi ekonomické faktory můžeme uvést demotivující vliv stanovené minimální mzdy a sociálních dávek. Porovnání příjmu dosažitelných ze systému sociální péče a minimální mzdou často ukazuje, že z ekonomického hlediska nemusí vyplatit pracovat (Brožová, 2006).

Obecná míra nezaměstnanosti UL, %, je určena vzorcem: $u = (U/L) * 100 \%$

u – míra nezaměstnanosti;

U – počet nezaměstnaných;

L – pracovní síla (zaměstnané a nezaměstnané).

Organizační faktory – změny v organizačních a právních formách podniků, ke kterým dochází při privatizaci státního majetku, strukturální restrukturalizace, významně ovlivňují nezaměstnanost, protože zintenzivňují procesy vytlačování pracovníků z této výroby a jejich přitahování do jiných průmyslových odvětví, do jiných oblastí, tzn. fluktuace trhu práce (Stiglitz, 2002).

3.4 Socioekonomické důsledky nezaměstnanosti

3.4.1 Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je tragédií jak pro nezaměstnané, tak i pro jeho rodinné příslušníky. Důsledky nezaměstnanosti jdou nad rámec materiálního bohatství. Při dlouhodobé absenci práce dochází ke ztrátě kvalifikace a je nemožné najít povolání v oboru. Nedostatek zdroje obživy vede ke ztrátě sebeúcty, snížení morálních zásad a dalším negativním důsledkům (Mankiw, 2009). Existuje přímá korelace mezi nárůstem duševních a kardiovaskulárních chorob, sebevražd, vražd a vysokou mírou nezaměstnanosti. Masová nezaměstnanost může přinést velké politické i sociální změny (Stiglitz, 2002).

Sociální dopady nezaměstnanosti se nedá podceňovat. Nedobrovolné nebo dlouhodobé vyřazení z práce má průkazné důsledky. Člověk se vytrácí smysl života, dochází k omezení styku s přáteli, vytrácejí aktivity, které byly pravidelnou součástí denního života. Často právě zaměstnaní je zdrojem identity a sebeúcty člověka. Takový stresující moment nejenom znehodnocuje lidský kapitál, ale také má přímý dopad na rodinu. Ve skutečnosti to zasahuje celou rodinu a je to velice zatěžovat situace.

Nezaměstnanost představuje velká rizika nejenom v sociálně sféře, ale negativním způsobem se dotýká i národního hospodářství (Kolibová, Kubicová, 2005).

Tabulka 2: Důsledky nezaměstnanosti

Pozitivní	Negativní
<p>1) Vytvoří se mobilní „rezerva“ práce, kterou lze použít při rozšiřování výroby.</p> <p>2) Omezují se požadavky odborů na vyšší platy → snížení očekávané míry inflace.</p> <p>3) Zvyšuje se pracovní motivace pracovníků, protože jistota zaměstnání a strach ze ztráty zaměstnání začínají fungovat jako nezávislá pobídka k práci.</p>	<p>1) Nedostatečné využití ekonomického potenciálu společnosti, když je skutečný hrubý národní produkt (HNP) výrazně nižší než potenciál.</p> <p>2) Snížení životní úrovně obyvatelstva: - jsou vytvořeny předpoklady pro snižování příjmů zaměstnanců; - zaměstnanci, kteří ztratili zaměstnání, dostávají pouze dávky v nezaměstnanosti; - poptávka spotřebitelů a úroveň úspor se snižují.</p> <p>3) Ztráta odborných znalostí a dovedností, obtížnost zaměstnání.</p> <p>4) Morální trauma → alkoholismus, drogová závislost, sebevražda, zvýšená kriminalita.</p>

Zdroj: Kolibová, Kubicová, 2005.

3.4.2 Hlavní směry státního řešení problému nezaměstnanosti

Stát usiluje o udržení vysoké úrovně zaměstnanosti. K tomu se používají různé formy regulace. Nejdůležitější z nich:

- provádění restrukturalizace profesí na úrovni kvalifikace a organizování státních institucí pro rekvalifikaci zaměstnanců;
- vytváření služeb zaměstnanosti;
- vytváření dalších pracovních míst ve veřejném sektoru;
- vyplácení dávek v nezaměstnanosti;
- stanovení úrovně minimální mzdy (Kolibová, Kubicová, 2005).

3.4.3 Dopad nezaměstnanosti na ekonomiku země

V dnešní době jsou problémy zaměstnanosti obyvatel v tržní ekonomice stále naléhavější. Když ekonomika mnoha zemí je na pokraji krizí, může být nezaměstnanost jedním z indikátorů komplikace sociálně-ekonomické situace státu. Ovlivňuje téměř všechna odvětví společnosti, od studentů až po starší lidi.

Nezaměstnanost má nejpřímější a nejsilnější dopad na každého. Ztráta práce pro většinu populace znamená pokles životní úrovně a způsobuje vážné, někdy nebezpečné psychologické trauma. Pro stát je zase míra nezaměstnanosti jedním z nejdůležitějších ukazatelů ekonomické situace v zemi (Buchtová, 2002).

Nezaměstnanost je sociálně-ekonomický fenomén, při kterém část pracovní síly (ekonomicky aktivní populace) není zaměstnána ve výrobě zboží a služeb. Ve skutečném ekonomickém životě se nezaměstnanost jeví jako přebytek nabídky práce nad poptávkou po ní (Krebs, 2007).

Moderní nezaměstnanost v Bělorusku a Kazachstánu je fenomén generovaný vývojovou fází v procesu vytváření tržních vztahů. Hlavní škody způsobené nezaměstnaností mají za následek značné zpoždění v ekonomickém rozvoji.

Zvýšení nebo snížení ekonomické aktivity jsou hlavními důvody růstu a poklesu zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Vývoj ekonomik, postupné vzestupy a pády ekonomických aktivit po několik let či desetiletí, vedou k určitým výkyvům v počtu zaměstnaných a nezaměstnaných. Například Bělorusko od roku 1991 se nejméně změnila. Kazachstán se také jednoduše nezvládl přechod do moderní tržní ekonomiky. A proto i otázka nezaměstnanosti se stala pro ně velmi bolestivým bodem, často jenom „na papíře“ vykazují velmi slušná data ekonomického růstu (Mareš, 2002).

Hlavní ekonomické příčiny nezaměstnanosti jsou:

- vysoká cena práce (mzdy), kterou požaduje její prodejce nebo odborová organizace;
- nízká cena práce (mzdy), kterou stanoví kupující (zaměstnavatel);
- absence nákladů, a tedy i ceny práce (Mintrud.gov.by, 2020).

Hlavním důvodem vzniku nezaměstnanosti tedy může být nerovnováha na trhu práce. Tato nerovnováha se prohlubuje zejména v obdobích hospodářského útlumu, válek, přírodních katastrof atd.

Existuje více než jeden typ nezaměstnanosti, která se dále dělí na poddruhy. Výraznými příklady jsou přirozený typ nezaměstnanosti s vlastními třecími poddruhy, vynucený typ nezaměstnanosti s takovými poddruhy, jako je strukturální, cyklická, stagnující, skrytá atd.

Je rozumné zdůraznit ekonomické důsledky nezaměstnanosti na národní a lidské úrovni. Na národní úrovni klesá nezaměstnanost ve výši HDP. Jako každý jev má nezaměstnanost pozitivní i negativní výsledky (Buchtová, 2002).

Pro jednotlivce znamená nezaměstnanost zbavení trvalého příjmu, zabíjí jeho iniciativu, vytváří nejistotu. Nezaměstnanost může podnikům umožnit snížit náklady na pracovní sílu. Má to nejen nepříznivé důsledky, nezaměstnanost je jednou z podmínek pro normální a nepřerušovaný cíl ekonomiky (Mareš, 2002).

Nezaměstnanost zaručuje vytvoření rezervy pracovní síly jako důležitého faktoru ve vývoji tržní ekonomiky, která neustále vytváří poptávku po pracovní síle. Nezaměstnanost zajišťuje nezbytné přerozdělení personálu pro výrobu. Snížení nezaměstnanosti obyvatelstva dává zaměstnanci významný a efektivní signál, že jeho profese, speciální znalosti, dovednosti jsou zastaralé, úroveň kvalifikace nesplňuje požadavky současnosti, a proto dává podnět ke zvyšování kvalifikace pracovníka (Buchtová, 2002).

Pozitivní výsledky v nezaměstnanosti:

- růst podnikatelské aktivity v zemi;
- pobídnutí občanů ke zvyšování své kvalifikaci;
- zvýšení aktivity populace, rozvíjí se produkce;
- zvyšuje se hodnota pracoviště;
- nezaměstnaní tvoří pracovní rezervu v ekonomice (Mareš, 2002).

Pokud jde o současném stavu trhu práce v Kazachstánu a Bělorusku je situace s nezaměstnaností odlišná. Současný stav trhu práce je příliš ovlivněn politickými a ekonomickými událostmi. Svou roli hraje domácí i národní situace. Stav trhu práce je velmi úzce propojen jak se sociálně-ekonomickými oblastmi, tak i s politikou, proto stát prosazuje aktivní politiku boje proti ní, což vede k větším nákladům než k její prevenci.

3.5 Metody boje proti nezaměstnanosti

Státní regulace zaměstnanosti by měla být prováděna v následujících hlavních oblastech:

- podpora pro jednotlivé soukromé podnikatele;
- vytvoření soukromých úřadů pro pomoc se zaměstnáváním v regionech s cílem pomoci elitním klientům při zaměstnávání a samostatné výdělečné činnosti (tj. profesionálně vyškolené části populace, která se nikdy nebude hlásit na úřad práce nebo pro manuál). Vytvoření takových kanceláří by mělo být výlučným právem státních orgánů jednotlivých oblastí.
- vytvoření zvláštních podniků pro organizaci veřejných prací;
- organizace rekvalifikace zaměstnanců, kteří by měli být propuštěni – bez ukončení pracovní smlouvy s nimi;
- využití práva převést část pozemkového fondu regionálními správami na všechny investory, kteří mají zájem (včetně zahraničních), s povinností zakládat nové podniky (nová pracovní místa), materiální a finanční podpora pro jejich vznik;
- přijímat ve zvláštních případech opatření pro rozvoj soukromých individuálních činností;
- vytváření speciálních podniků pro práci z domova;
- zakládání podniků pro organizaci veřejných prací na zlepšení, služeb pro seniory atd;
- vytváření nových státních podniků na základě insolventních podniků stanovených federálními orgány;
- zajištění speciálních programů pro vnitřní migraci obyvatelstva z krizových oblastí (Mintrud.gov.by, 2020).

Hlavní směry politiky podpory zaměstnanosti obyvatel jsou: překonávání nepříznivých trendů spojených s poklesem investiční aktivity, omezení hromadného propouštění pracujících občanů a vytváření podmínek pro rozvoj zaměstnanosti v alternativních nestátních sektorech ekonomiky. Také obyvatelem musí být poskytnuta cílená podpora a ochrana před propuštěním. Provádění dalších opatření na podporu

zaměstnanosti zranitelných skupin obyvatelstva na trhu práce a zmírnění následků dlouhodobé nezaměstnanosti (Mintrud.gov.by, 2020).

Za účelem zmírnění situace na trhu práce prostřednictvím společných akcí sociálních partnerů (státní orgány, místní samosprávy, různé fondy na podporu podnikání, služby zaměstnanosti, agentury Federálního úřadu pro platební neschopnost (bankrot) podniků, obchodní a průmyslové komory, sdružení a konfederace podniků a podnikatelů, základní vzdělávací instituce) by měla být přijata následující opatření:

1. Stanovení priorit pro vytváření a zachování pracovních míst podle odvětví a území.
2. Zpracování návrhů na vytváření a zachování pracovních míst v regionech s kritickou situací na trhu práce.
3. Organizace a provádění sociálních odborných znalostí vyvíjených cílených investičních programů o otázkách jejich dopadu na vytváření a zachování pracovních míst.
4. Příprava legislativních návrhů na poskytování daňových výhod podnikům, které zachovávají a vytvářejí ekonomicky životaschopná pracovní místa (Mintrud.gov.by, 2020).

Při poskytování finanční podpory by měly mít výhody podniky, které se nacházejí v oblastech s kritickou situací na trhu práce, při formování města, zachování nebo vytváření pracovních míst pro slabě chráněné skupiny (Buchtova, 2002).

Předpokládané zhoršení situace na trhu práce bude vyžadovat od místních zákonodárných a výkonných orgánů, služeb zaměstnanosti, aby přijaly další opatření k zajištění zaměstnanosti obyvatel v extrémních podmínkách na trhu práce, včetně:

- rozvoj programů naléhavých krátkodobých opatření ke zmírnění sociálního napětí;
- provedení kontroly finanční situace podniků a organizací provádějících hromadné propouštění pracovníků;
- pozastavení procesu hromadného propouštění pracovníků nebo jeho postupné provádění;
- zvýšení rozsahu veřejných prací;
- organizace dalšího vzdělávání a rekvalifikace zaměstnanců podniku v období reorganizačních a likvidačních řízení (Mareš, 2002).

Mezi opatření zaměřená na zvýšení efektivity práce – posílení sociálního partnerství místních samospráv, zaměstnavatelů, odborů a dalších sociálních partnerů při řešení problémů zaměstnanosti.

Politika trhu práce musí být zaměřena na zajištění racionální struktury zaměstnanosti obyvatel, dosažení rovnováhy mezi pracovní silou a pracovními místy, prevenci masové nezaměstnanosti, vytváření nových a zvyšování efektivity stávajících pracovních míst, rozvoj lidských zdrojů, zlepšování systému odborné přípravy, rekvalifikace a zvyšování kvalifikace personálu, která přivede ke zvýšené mobilitě pracovních zdrojů (Buchtova, 2002).

3.5.1 Úrovně regulace zaměstnanosti

Regulace zaměstnanosti je soubor opatření státu přímého a nepřímého vlivu na trh práce za účelem dosažení stanovených cílů. Cíle regulace zaměstnanosti odrážejí normativní stav trhu práce, kterého je třeba dosáhnout řešením naléhavých problémů.

Regulace zaměstnanosti má několik úrovní:

- národní úroveň, kde se řeší hlavní socioekonomické úkoly společnosti, a většina rozhodnutí učiněných do určité míry ovlivňuje zaměstnanost;
- regionální úroveň, která je v kompetenci místních orgánů a schopností příslušných rozpočtů, kde se rozhoduje o regulaci trhu práce, včetně otázek omezování hromadného propouštění pracovníků, rozšiřování sociální pomoci nezaměstnaným atd;
- místní úroveň, kde probíhá vztah mezi subjekty trhu práce, konkrétní osobou se zaměstnavatelem, centrem zaměstnanosti a místními výkonnými orgány (Nicoletti, Scarapetta, 2003).

Na všech úrovních by regulace měla být prováděna na základě obecného ekonomického konceptu sociálně orientované tržní ekonomiky. Za tímto účelem je nutné vyřešit dva nejdůležitější úkoly regulace zaměstnanosti.

Prvním úkolem je určit dlouhodobou perspektivu zajišťující stabilizaci obecné poptávky po pracovní síle a úrovně skryté, částečné nezaměstnanosti s jejich následným snížením, s efektivním využitím zaměstnaných a pružnější poptávkou obyvatel po pracovních místech.

Druhý úkol, zaměřený na krátkodobé a střednědobé vyhlídky, předpokládá prevenci masivního uvolňování potenciálních nezaměstnaných a prudký nárůst reálné (otevřené), včetně stagnující (dlouhodobé) nezaměstnanosti. Předpokládá také vzájemné uvolňování pracovníků a vytváření nových pracovních míst, aby se omezilo úplné blokování procesů racionalizace zaměstnanosti (Nicoletti, Scarapetta, 2003).

3.5.2 Státní politika nezaměstnanosti

Státní politika nezaměstnanosti je součástí hospodářské politiky státu. Cílem je dosažení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. Je možné rozdělit na aktivní a pasivní politiku.

Státní politika kterékoli země v oblasti zaměstnanosti usiluje o vyřešení dvou hlavních problémů. Zaprvé uspokojení pracovních potřeb kapitálu. Dynamicky a výnosně fungující kapitál je nejlepším důkazem efektivního využívání pracovní síly v zemi. Zadruhé zajištění práci pro obyvatelstvo v produktivním věku, protože péče o blahobyt obyvatelstva je tradiční funkcí státu.

Politika nezaměstnanosti nezasahuje do působností trhu práce, rozhodující vliv má hospodářská politika, která své opatření směřuje k podpoře ekonomického růstu a tvorbě nových pracovních míst (Krebs, 2005).

Moderní politika zemí bývalého SSSR, to jest Běloruska a Kazachstánu v oblasti snižování nezaměstnanosti a zvyšování zaměstnanosti obyvatel se provádí v následujících oblastech:

- rozvoj pracovních zdrojů;
- zajištění rovných příležitostí pro občany při výkonu práva na dobrovolnou práci a svobodnou volbu povolání bez ohledu na národnost, pohlaví, věk, sociální postavení, politické přesvědčení a postoj k náboženství;
- podpora pracovní a podnikatelské iniciativy občanů prováděná v rámci právního státu;
- podpora zaměstnavatelů, kteří udržují stávající a vytvářejí nová pracovní místa;
- poskytování sociální ochrany v oblasti zaměstnávání obyvatelstva, a to především občanům, kteří to obzvláště potřebují: zdravotně postižené osoby, mládež, ženy,

osoby v předdůchodovém věku, propuštění z vojenské služby, propuštění z vězení, rodiče s mnoha dětmi;

- prevence hromadění a snižování dlouhodobé nezaměstnanosti;
- provádění různých programů na podporu zaměstnanosti;
- koordinace činnosti státních orgánů, odborů a jiných zastupitelských orgánů zaměstnavatelů a zaměstnanců;
- mezinárodní spolupráce při řešení problémů zaměstnanosti (Mintrud.gov.by, 2020).

Nejúčinnější veřejná politika zaměstnanosti je aktivní. Světové zkušenosti vyvinuly mnoho účinných opatření k regulaci nezaměstnanosti, včetně: přerozdělení stávající poptávky po pracovní síle stimulováním přechodu organizací na částečný úvazek pomocí daňových pobídek, rozpočtové dotace a zvýhodněné půjčky na další pracovní sílu v provozujících podnicích. Snížení skutečné nabídky práce snížením zákonného věku odchodu do důchodu. Vytváření pracovních míst, která nejsou zaměřena na zisk, ale souvisejí s prací ve veřejném zájmu. Vytvoření mechanismu pro vypracování trojstranných dohod (zaměstnavatelé – odborová organizace – stát) s cílem omezit růst mezd a přilákání zahraničních investic k vytváření nových pracovních míst (Krebs, 2005).

Ve světové praxi existují tři hlavní modely řízení zaměstnanosti. První model je americký, který zahrnuje vytváření pracovních míst s nízkou produktivitou práce pro významnou část zdravotně postižených občanů v soukromém sektoru.

Druhý model je skandinávský. Tento model se zaměřuje na poskytování pracovních míst prostřednictvím vytváření pracovních míst ve veřejném sektoru s uspokojivými pracovními podmínkami a platy.

Třetí model je evropský a je založen na nákladném systému dávek pro nezaměstnané (Krebs, 2005).

3.5.3 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zahrnuje soubor právních, organizačních a ekonomických opatření a opatření přijatých státem za účelem snížení míry nezaměstnanosti. Má proaktivní povahu, která je zaměřena na prevenci a eliminaci negativních jevů (Buchtova, 2002).

Aktivní politika trhu práce stanoví soubor právních, organizačních a ekonomických opatření prováděných státem za účelem snížení míry nezaměstnanosti v zemi.

Aktivní politika zahrnuje:

- provádění opatření k vytváření nových pracovních míst;
- školení, rekvalifikace a profesní rozvoj nezaměstnaných;
- aktivní vyhledávání a výběr vhodných pozic pro nezaměstnané;
- dotování vytváření nových pracovních míst;
- organizace pracovních míst pro nezaměstnané prostřednictvím systému veřejných prací;
- přijetí opatření k zabránění propouštění zaměstnanců (Buchtova, 2002).

Státní politiku zaměstnanosti provádějí výkonné orgány prostřednictvím přípravy a provádění federálních a regionálních programů na podporu zaměstnanosti obyvatel, které jsou rozvíjeny s přihlédnutím k situaci na trhu práce a sociálně-ekonomickým perspektivám jejího rozvoje.

3.5.4 Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politika zaměstnanosti si klade za cíl zmírnit negativní dopady nezaměstnanosti. Slouží k motivaci nezaměstnaných k novému a včasnému pracovnímu uplatnění.

Pasivní politiky trhu práce zahrnují následující opatření:

- vyplácení dávek v nezaměstnanosti – podmínkou nároku je podání žádosti a splnění zákonných podmínek;
- podpora při rekvalifikaci;
- poskytování materiální pomoci nezaměstnaným;
- provádění dodatečných plateb pro závislé osoby;
- vydávání levného základního zboží občanům s nízkými příjmy;
- stravování pro nezaměstnané ve zvláštních jídelnách (Buchtova, 2002).

Opatření na trhu práce, která zajišťují náhradu příjmu, se běžně označují jako pasivní politiky trhu práce (Buchtova, 2002).

V současnosti se ve většině zemí světa těžiště při řešení problému zaměstnanosti přesouvá směrem k posilování aktivních opatření.

3.6 HDP

Úroveň HDP nebo hrubého domácího produktu je ukazatel, který odráží tržní hodnotu všech finálních služeb a zboží vyrobených v daném roce ve všech sektorech ekonomiky na území vybraného státu (pro spotřebu, akumulaci a export) (czco.cz, 2020).

Existuje několik typů HDP:

1. Nominální HDP, který se počítá v běžných cenách a nezahrnuje inflaci.
2. Skutečný HDP, jedná se o nominální HDP očištěný o inflaci.
3. Hrubý domácí produkt na obyvatele ve standardu kupní síly.

HDP lze určit, resp. vypočítat třemi způsoby: (1) produkční metodou, (2) výdajovou metodou, a (3) důchodovou metodou (Brčák, Sekerka, 2010).

Produkční metoda – HDP se počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů ekonomiky nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nerozčleněné do sektorů a odvětví). Jedná se také o vyrovnávací položku účtu výroby celkové národní ekonomiky, kde je produkce zaznamenávána na straně zdrojů a mezipotřeba je zachycena na straně užití. Hrubou přidanou hodnotu je možné definovat jako rozdíl mezi produkcí a mezipotřebou. Vzhledem k tomu, že produkce je oceněna v základních cenách a užití je oceněno v kupních cenách, je zdrojová stránka národního hospodářství doplněna o daně, snížené o dotace na produkty (Brčák, Sekerka, 2010).

$HDP = \text{Produkce} - \text{Mezipotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty}$ (Brčák, Sekerka, 2010).

Výdajová metoda – HDP je sčítáním konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami (skutečná konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Skutečná konečná spotřeba je odvozena prostřednictvím naturálních sociálních transferů od výdajů na konečnou spotřebu domácností, vlády a neziskových institucí sloužících domácnostem. Tvorba hrubého

kapitálu se člení na tvorbu hrubého fixního kapitálu, změnu zásob a na čisté pořízení cenností (Brčák, Sekerka, 2010).

HDP = Výdaje na konečnou spotřebu + Tvorba hrubého kapitálu (hrubý fixní kapitál, změna zásob, čisté pořízení cenností) + Vývoz výrobků a služeb - Dovoz výrobků a služeb (Brčák, Sekerka, 2010).

Důchodová metoda – podle této metody se HDP počítá jako součet primárních důchodů pro národní hospodářství jako celek: mzdy zaměstnanců, daně z výroby a z dovozu minus dotace a hrubý provozní přebytek a smíšený příjem (nebo čistý provozní přebytek a smíšený příjem a spotřeba fixního kapitálu) (Brčák, Sekerka, 2010).

HDP = Náhrady zaměstnancům (mzdy a platy, sociální příspěvky zaměstnanců) + Daně z výroby a z dovozu - Dotace + Čistý provozní přebytek + Čistý smíšený důchod + Spotřeba fixního kapitálu (Brčák, Sekerka, 2010).

3.7 Inlace

Inlace je makroekonomický ukazatel ekonomiky země, který charakterizuje změnu obecné úrovně cen zboží, která vede k znehodnocení peněz (Jurečka, 2013).

3.7.1 Důvody inflace

V praxi se rozlišují následující příčiny inflace:

- nadměrný růst peněžní zásoby v důsledku hromadného půjčování. Zároveň nejsou prostředky na půjčování čerpány z úspor, ale jsou vydávány z emise nezajištěné měny. To se děje nejnápadněji během období hospodářské krize nebo vojenské akce;
- růst vládních výdajů, pro jejichž financování se stát uchyluje k emisi peněz, což zvyšuje peněžní zásobu nad rámec potřeb komoditního oběhu;
- snížení skutečného objemu národní produkce, které vzhledem k víceméně stabilní úrovni nabídky peněz vede ke zvýšení cen, protože stejné množství peněz odpovídá menšímu objemu zboží, prací a služeb, tj. Na jednotku vyrobeného zboží, provedenou práci, poskytnuté služby je utraceno více peněz;
- monopol velkých společností, které určují ceny a výrobních náklady;
- monopol odborů při určování výše mezd;

- růst daní, cel, spotřebních daní na víceméně stabilní úrovni nabídky peněz;
- pokles směnného kurzu národní měny (zejména při velkém objemu dovozu do země) (Jurečka, 2013).

3.7.2 Druhy inflace

V závislosti na rychlosti (rychlosti toku) inflace se rozlišují následující typy inflace:

- mírná inflace. S takovou inflací ceny rostou nejvýše o 10 % ročně. Taková inflace je považována za nejlepší, protože k inflaci dochází v důsledku obnovy sortimentu a umožňuje úpravy cen v důsledku změn podmínek nabídky a poptávky. Tato inflace je zvládnutelná, protože ji lze regulovat;
- pádivá inflace. Tento typ inflace, při které ceny rostou z 10–20 na 50–200 % ročně. V uzavřených smlouvách stanoví podniky náklady na své zboží, výrobky, práce a služby s přihlédnutím k růstu cen. Populace začíná aktivně investovat své úspory do hmotných hodnot. Takovou inflaci je obtížné zvládnout. V zemi se často provádějí měnové reformy. Tyto změny naznačují výskyt hospodářské krize;
- hyperinflace. To je inflace, s níž ceny rostou o více než 50 % za měsíc a o více než 100 % za rok. Blahobyt populace se prudce zhoršuje. Ekonomické vztahy mezi podniky jsou zničeny. Taková inflace je nekontrolovatelná a vyžaduje mimořádná opatření státu. V důsledku hyperinflace se výroba zastaví, poklesne prodej zboží, výrobků, stavebních prací a služeb, sníží se skutečný objem národní produkce, vzroste nezaměstnanost, uzavřou se provozní podniky a bankrotují společnosti (Holman, 2011).

4 Vlastní práce

4.1 Představení republiky Kazachstán včetně ekonomických ukazatelů

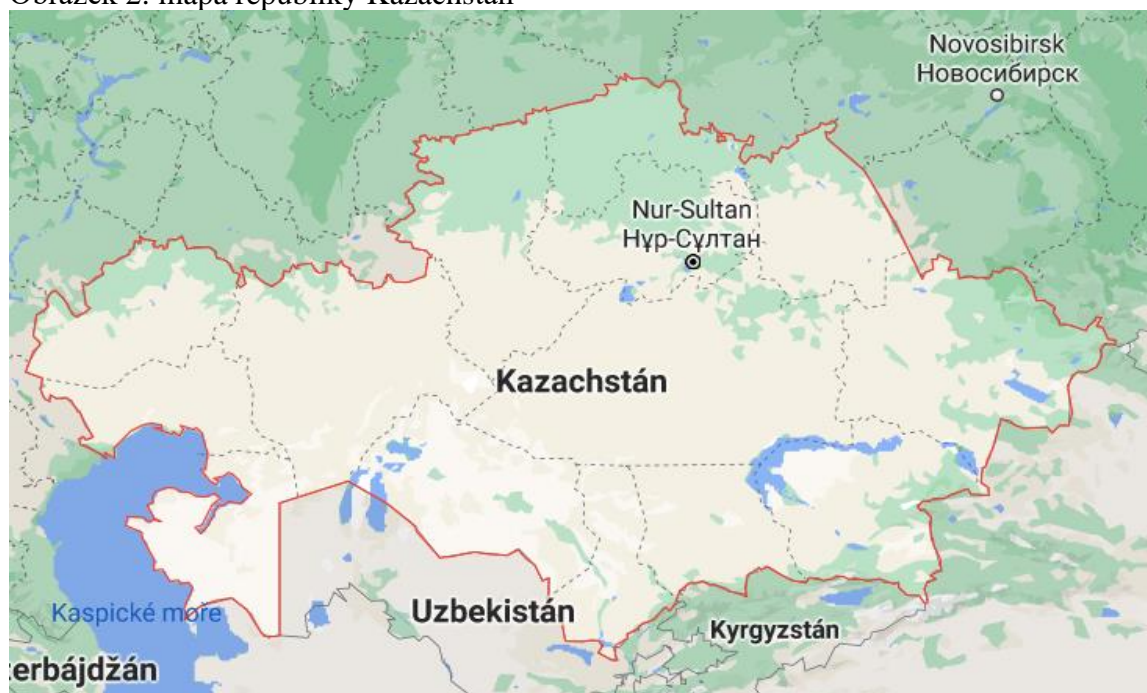
Kazachstán, oficiální název je Republika Kazachstán. Podle Státního statistického úřadu má populace k 1. říjnu 2020 18 809 210 osob (stat.gov.kz, 2020). Hlavním městem je Nur-Sultan, původní název do roku 2019 - Astana. Největším městem s více než 1,9 miliony obyvatel je Alma-Ata. Z hlediska území je na 9. místě na světě, z hlediska HDP na 43. místě. Administrativně-teritoriální struktura země zahrnuje 14 regionů a 3 města republikánského významu (imf.org, 2020).

Kazachstán je oficiálně demokratická, sekulární, unitární a ústavní republika s různorodým kulturním dědictvím. V ekonomice dominuje uhlovodíkový průmysl a zaměstnanost obyvatel je nejvyšší v sektoru služeb. Vláda nyní usiluje o diverzifikaci a plánuje přejít národní průmysl na výrobu zboží s vysokou přidanou hodnotou.

Kazachstán má také významné zdroje ropy a zemního plynu (9. na světě, pokud jde o prokázané zásoby ropy), které jsou soustředěny v západních oblastech. Kromě toho je republika na 8. místě v zásobách uhlí a na 2. místě v zásobách uranu. Kazachstán je jedním z deseti předních světových vývozců obilí a je jedním z lídrů ve vývozu mouky. 70% orné půdy na severu zabírá obilí a průmyslové plodiny – pšenice, ječmen, proso. Na jihu země se pěstuje rýže, bavlna a tabák. Kazachstán je také známý svými ovocnými sady, vinicemi, melouny a tykve. Jednou z hlavních oblastí zemědělství je chov zvířat. Hlavním exportním zbožím jsou produkty těžebního, palivového a energetického, hutního a chemického průmyslu a obilného průmyslu. Hlavními obchodními partnery republiky jsou Rusko, Čína a státy Evropy.

Pro diverzifikaci ekonomiky v zemi se úspěšně realizuje program průmyslového a inovativního rozvoje, podle kterého se modernizují staré podniky a otevírají se nové podniky (parlam.kz, 2020).

Obrázek 2: mapa republiky Kazachstán

Zdroj: google.com/maps, 2020.

4.1.1 Hlavní ekonomické ukazatelé republiky Kazachstán

HDP Kazachstánu v roce 2019 činil 67,7 bilionu tenge (3,47 bilionu českých korun) a vykázaly oproti předchozímu období nárůst o 4,1 %. Předpokládané hodnoty HDP pro rok 2020 se pohybovaly od 4 % do 6 %. Pandemie koronavirů, klesající ceny ropy a obecný pokles světové ekonomiky upravily očekávání HDP v letech 2020 a 2021. Podle nejnovějších prognóz Národní banky Republiky Kazachstán bude pokles HDP v roce 2020 činit 2-2,3 %. Vzhledem k nízké základně se předpokládá růst HDP v roce 2021 na úrovni 2,9 % - 3,2 %.

Za posledních pět měsíců roku 2020 dosáhla inflace v Kazachstánu 6,7 %. Od začátku roku 2020 zaznamenala globální ekonomika v důsledku ochranných karanténních opatření pokles obchodní činnosti. U hlavních komodit dochází také k poklesu tržního prostředí. HDP klesl o 0,2 %. Současně vzrostla výroba zboží o 5,8 %. Produkce služeb poklesla o 4 %. Růst investic do stálých aktiv v reálném vyjádření činil 0,9 %. To je méně než v loňském roce, pozitivní růst však pokračuje. V roce 2019 činil růst HDP 4,5 %, inflace - 5,4 %, příjem domácností v reálném vyjádření činil 6,5 %. Investice do fixního kapitálu vzrostly o 8,5 %. Nezaměstnanost v roce 2020 činí 4,9 % (kursiv.kz, 2020).

4.2 Představení Běloruské republiky včetně ekonomických ukazatelů

Běloruská republika – stát ve východní Evropě. Počet obyvatel k 1. lednu 2020 je 9 408 400 lidí, toto území má rozlohu 207 595 km². Z hlediska počtu obyvatel zaujímá 93. místo. Hlavním a největším městem státu je Minsk. Státními jazyky jsou běloruština a ruština. Bělorusko je jednotná prezidentská republika.

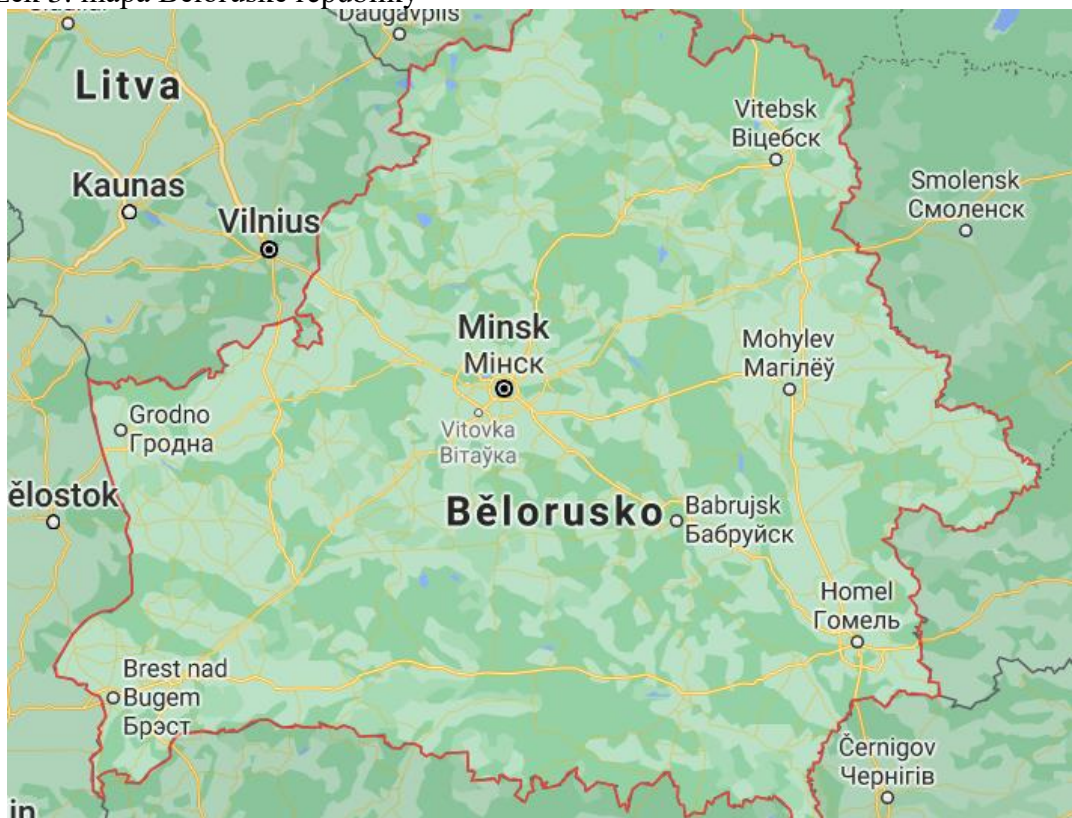
Hlavními průmysly jsou:

- metalurgický;
- strojírenství;
- obrábění kovů;
- chemický a petrochemický;
- snadný;
- potravinářský.

Plocha zemědělské půdy je 8460,1 tisíc hektarů (2019). Zemědělství se specializuje na pěstování obilovin, brambor, zeleniny, cukrové řepy, lnu, masa a mléčných výrobků.

Přírodní zdroje jsou: dřevo, rašelina, potaš a kamenná sůl, malá ložiska ropy a zemního plynu, žula, dolomit, vápenec, jíl, písek (belarus.by, 2019).

Obrázek 3: mapa Běloruské republiky

Zdroj: google.com/maps, 2020.

4.2.1 Hlavní ekonomické ukazatelé Běloruské republiky

HDP v roce 2019 byl 132,0 miliard Br (1 075 miliard CZK); HDP na 1 obyvatele - 14,01 Br (114,13 CZK). V době zpracování této práce byli zveřejněné údaje pouze do roku 2019.

Zaměstnaná populace sestavila v roce 2019 4,33 milionu lidí. Nezaměstnanost byla v roce 2019 4,2 % je to 8,8 tisíce lidí (belarus.by, 2019).

Rozdělení zaměstnané populace podle typu ekonomické činnosti (2019):

- průmysl - 23,6 %;
- zemědělství, myslivost a lesnictví - 9,0 %;
- stavba - 6,2 %;
- doprava a komunikace - 6,8 %;
- obchod; opravy automobilů, domácích potřeb a osobních věcí - 14,6 %;

- vzdělání - 10,4 %;
- ostatní - 26,6 %.

Inflace v Bělorusku v roce 2019 činila 4,7 %, přičemž úkolem bylo udržet ji na úrovni nepřesahující 5 %. Inflace v roce 2018 v republice dosáhla 5,6 %, v roce 2017 - 4,6 %. V roce 2020 má Bělorusko inflační cíl nepřesahující 5 %. V srpnu však národní banka republiky oznámila, že předpovídá meziroční inflaci v rozmezí 5-5,3 %. Podle pravidelného průzkumu zadaného Běloruskou národní bankou činila v srpnu 2020 míra inflace u obyvatel republiky 10,5 % (profmedia.by, 2020).

Komoditní struktura vývozu (2019):

- minerální výrobky - 21,5 %;
- výrobky chemického průmyslu, guma, včetně chemických vláken a nití - 19,3 %;
- stroje, zařízení a vozidla - 17,6 %;
- potravinářské výrobky a zemědělské suroviny - 16,6 %;
- ostatní - 17,7 %.

Komoditní struktura dovozu (2019):

- minerální výrobky - 25,6 %;
- stroje, zařízení a vozidla - 26,2 %;
- železné, neželezné kovy a výrobky z nich - 9,5 %;
- výrobky chemického průmyslu, guma, včetně chemických vláken a nití - 14,3 %;
- potravinářské výrobky a zemědělské suroviny - 11,6 %;
- ostatní - 12,8 %.

4.3 Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Republice Kazachstán a Běloruské republice

26. prosince 1991 SSSR zanikl, rozhodnutí bylo oficiálně potvrzeno vyhláškou unijního parlamentu.

26. prosince 1991 již Sovětský svaz existoval pouze na papíře. Prezident Michail Gorbačov rezignoval a přenesl kontrolu nad „jaderným tlačítkem“ na nového prezidenta Borisa Jelcina.

Nové Společenství nezávislých států (SNS) zahrnovalo 11 z 15 bývalých sovětských republik najednou, s výjimkou Gruzie a pobaltských zemí. SSSR de facto zaniklo, toto rozhodnutí muselo být legálně formalizováno.

Tři pobaltské státy se rozhodly přeorientovat svůj obchod na Evropu a zbytek světa a všichni tři podepsali dohody o přidružení s Evropskou unií. Ostatních dvanáct zemí, se z velké části neúspěšně pokusilo udržovat vzájemný obchod prostřednictvím různých politických intervencí, včetně dohody o volném obchodu (FTA). V roce 1995 byla vytvořena Celní unie, vytvořily je tři země – Bělorusko, Kazachstán a Rusko, ke které se v roce 1996 připojila Kyrgyzská republika.

Pro Sovětský svaz byl charakteristický intenzivní pohyb pracovních sil. Bylo prováděno plánovaně a bylo spojeno s výstavbou velkých národohospodářských zařízení a rozvojem nových území v různých částech rozsáhlého území SSSR. Jako příklady lze uvést rozvoj zemí v Kazachstánu, rozvoj ropných a plynových polí v Ťumeňském regionu, vytvoření silného průmyslového komplexu na území Krasnojarska, výstavba BAM.

4.3.1 Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Bělorusku

Po rozpadu SSSR muselo Bělorusko dlouhou dobu překonávat hospodářskou krizi. V prosinci 1991 se mladá republika potýkala s mnoha obtížemi způsobenými rozpadem bývalých ekonomických vazeb mezi unijními zeměmi. Bělorusko se stalo suverénním státem a všechny ekonomické problémy nyní muselo řešit samostatně. V tomto období začala recese v ekonomice země: prudce klesly investice do fixních aktiv, snížila se životní úroveň obyvatelstva, zvýšila se inflace a stoupla nezaměstnanost (viz Tabulka 3).

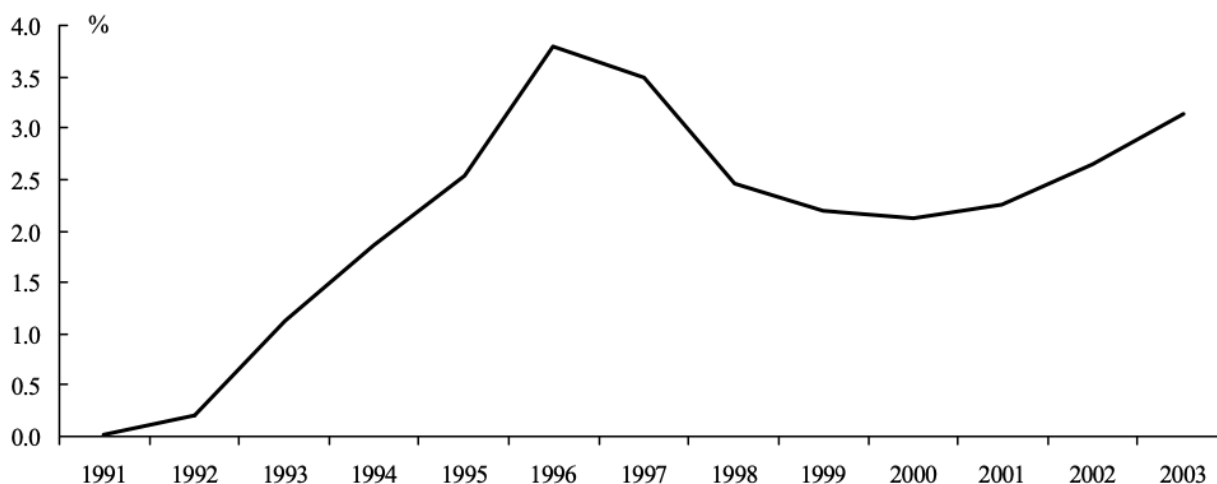
Tabulka 3: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 1994-2003

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Počet nezaměstnaných, tisíc	101,2	131,0	182,5	126,2	105,9	95,4	95,8	102,9	130,5	136,1
Z toho žen:	67,5	84,3	-	-	-	-	37,6	40,8	47,8	46,1
Míra nezaměstnanosti, %	1,8	2,5	3,8	3,5	2,5	2,2	2,1	2,3	2,7	3,1

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021.

Zatímco v roce 1991 počet nezaměstnaných osob zůstal na úrovni 2,3 tisíc, v následujícím roce stoupl na 24 tisíc, tedy více než desetkrát, a v roce 1993 v zemi bylo celkem 66,3 tisíc oficiálně evidovaných občanů bez zaměstnání. Tabulka 3 odráží vývoj situace v oblasti nezaměstnaných osob od roku 1994 až do roku 2003. Z ní je patrné, že počet nezaměstnaných osob v Bělorusku stoupl z ukazatele 101,2 tisíce v roce 1994 na 182,5 tisíce v roce 1996, což je maximum v historii země. Míra nezaměstnanosti v té době představovala 3,8 %. Postupně se situace začala zlepšovat a v roce 2000 v Bělorusku bylo méně než 100 tisíc oficiálně nezaměstnaných osob. Následně však zase došlo k navýšení míry nezaměstnanosti (viz Graf 6) (belstat.gov.by, 2021).

Graf 6: Vývoj míry nezaměstnanosti v Bělorusku v letech 1991-2003

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021

Bělorusko zažilo nárůst nezaměstnanosti na počátku 90. let jako důsledek adaptačního poklesu. V dobách SSSR nezaměstnanost v zemi se blížila nule, takže v roce 1992 se počet nezaměstnaných zvýšil více než 20krát, v roce 1993 stoupl více než čtyřikrát

ve srovnání s lety 1991-1992 (viz Graf 6). Růst ukazatele však nebyl tak výrazný jako v zemích střední a východní Evropy a Ruska. V letech 1994-1996 počet nezaměstnaných rostl tempem kolem 40 % ročně. Již v roce 1997 se však míra nezaměstnanosti snížila o 30 % a pokles pokračoval až do roku 1999. V letech 2001-2002 se růst obnovil v průměru o 20 % ročně, ale již v roce 2003 výrazně zpomalil. V roce 2004 se počet nezaměstnaných snížil téměř o 40 %, celou dobu však míra nezaměstnanosti v Bělorusku zůstala extrémně nízká (belstat.gov.by, 2021).

Na první pohled běloruská ekonomika nezaznamenala frikční nezaměstnanost charakteristickou pro jakoukoli tržní ekonomiku. To však vypovídalo o tom, že vláda byla nucena podporovat své průmyslové výroby, které se nezapojily do měnící se tržní konjunktury, což byl mimořádně obtížný krok pro malou otevřenou ekonomiku. Bylo zřejmé, že problémem prováděných politik nebyl ani tak výběr nástrojů pro boj s nezaměstnaností, jako spíše to, že byly zaměřeny na snížení míry oficiálně registrované nezaměstnanosti (Gajduk a kol., 2006).

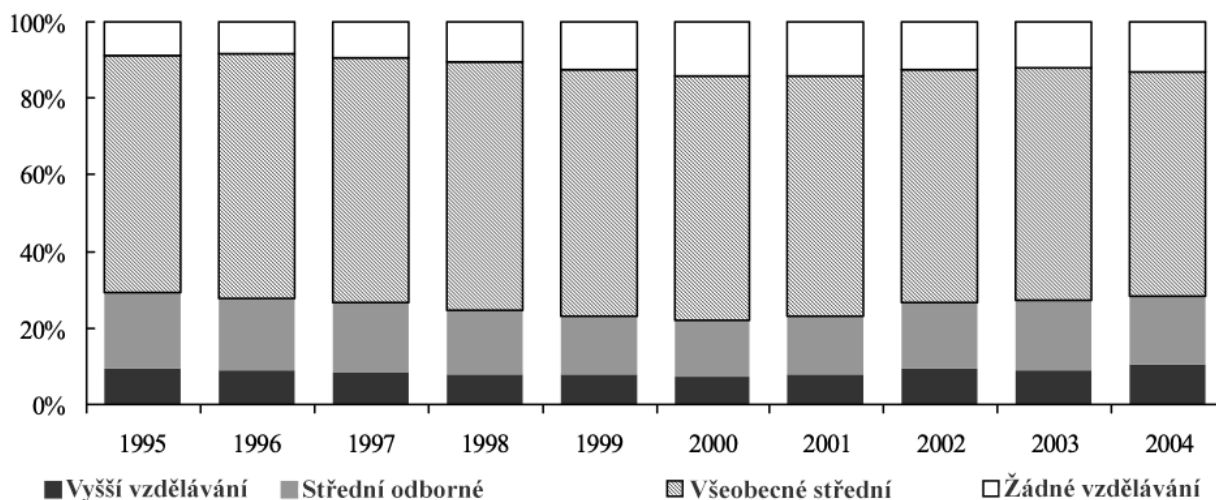
Zde je nutné podotknout, že se statistiky nezaměstnanosti v Bělorusku nevypočítávají podle světové normy Mezinárodní organizace práce, i když země je členem organizace a je signatářem Úmluvy o statistikách práce. Namísto výpočtu nezaměstnanosti podle celosvětových standardů ukazatelem míry nezaměstnanosti je podíl těch lidí, kteří jsou **evidováni na úřadech práce**. To naznačuje, že v Bělorusku existuje nezaměstnanost ve formě neregistrované nezaměstnanosti. V tomto ohledu podrobnější představu o rozsahu skutečné nezaměstnanosti v zemi odrážejí každoroční selektivní průzkumy domácností prováděné od roku 1997 a založené na rozšířeném výkladu koncepce nezaměstnané osoby (belstat.gov.by, 2021).

Neregistrovaná nezaměstnanost byla spojena především s tím, že v Bělorusku zdaleka ne všichni lidé bez práce se obraceli na veřejné služby zaměstnanosti, aby získali status nezaměstnaného. Za prvé to vyžadovalo hodně času na sběr potřebných dokumentů (potvrzení o složení rodiny, kopie pracovní knížky, výpis o mzdách z místa předchozího zaměstnání, kopie rodných listů dětí a nutnost zřízení bankovního účtu (v případě přiznání podpory v nezaměstnanosti) (Gajduk a kol., 2006). Za druhé průměrná výše příspěvku v 90. letech činila 17 dolarů (375 CZK), což neodpovídalo ani standardu chudoby stanovenému OSN a představovalo to méně než polovinu rozpočtu běloruského životního minima. Nakonec ani ne všichni nezaměstnaní měli nárok na dávky podpory. V tomto

období ho dostávala jen asi polovina z nich a tento podíl se prakticky nezměnil ani po snížení celkového počtu nezaměstnaných. Po roce 1997 se požadavky na získání statusu nezaměstnaného ještě více zpřísnily (Chubrik, 2005).

Volná pracovní místa, která nabízely úřady práce, většinou byla určena pro **nekvalifikované pracovníky**, zatímco vysoce kvalifikovaní odborníci a inženýrsko-techničtí pracovníci často nenaplňovali volné pracovní kapacity z důvodu nízké mzdy. Předpokládalo se, že zvýšení platů takových odborníků bude dosaženo různými příplatky a přírážky, ale ze zisku podniků. Ty však nebyly vždy připraveny poskytnout svým zaměstnancům další materiální odměňování. Od roku 2002 se navíc snížil podíl občanů zaměstnaných prostřednictvím pracovních úřadů. Zatímco v letech 1997 až 2001 úřady práce zaměstnávaly až 76 % žadatelů o pomoc při hledání zaměstnání, v letech 2002-2004 se toto číslo snížilo na 66 % (Vasyuchenok, 2014).

Graf 7: Struktura průměrné nezaměstnanosti v Bělorusku podle úrovně vzdělávání v letech 1995-2004

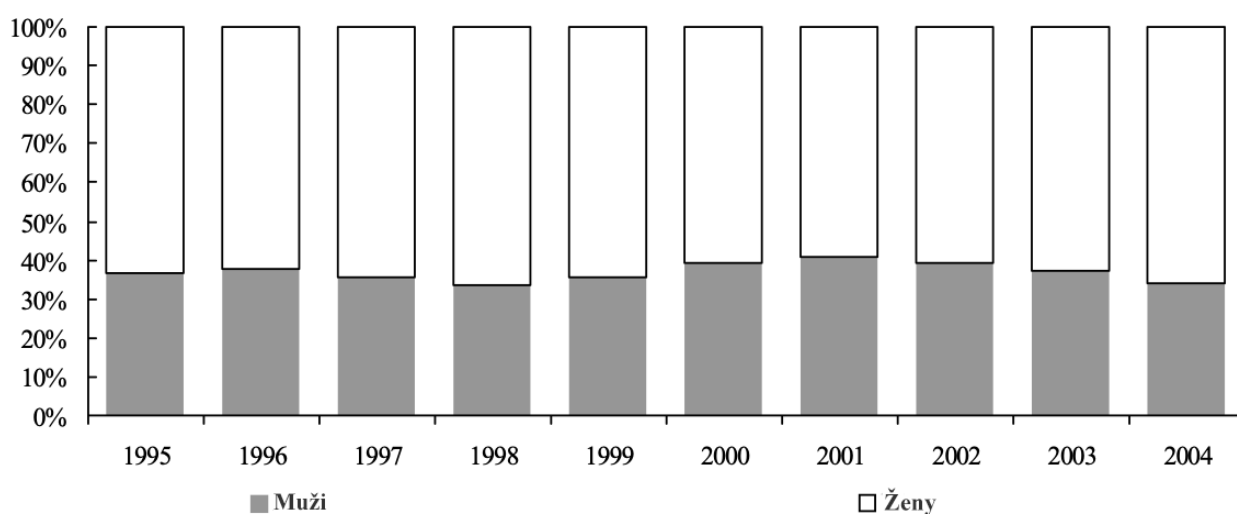

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021.

Mezi nezaměstnanými v Bělorusku po rozpadu SSSR dominovaly osoby se všeobecným středním **vzděláním** (viz Graf 7). V průběhu let 1995-2004 jejich specifický podíl tvořil v průměru 62,5 % a podíl nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním zůstal trvale nízký (v průměru 8,7 %). Tento ukazatel byl nejvíce charakteristický pro regionální oblasti, zatímco v Minsku 18-19 % nezaměstnaných mělo vysokoškolské vzdělání. Největší podíl mezi nezaměstnanými zastávali mladí lidé ve věku 16-19 let (nejvíce akutní problém byl v Minsku), ale také relativně zkušení zaměstnanci ve věku 40-49 let, což bylo

typické pro Vitebskou, Grodněnskou a Mogilevskou oblast. Když v letech 2000-2001 průměrný podíl nezaměstnaných ve věku 16-24 let přesáhl 40 %, došlo k propuštění pracujících důchodců, což umožnilo uvolnit část pracovních míst pro zaměstnávání mladých lidí. Navíc v této době bylo zavedeno povinné zaměstnání absolventů vzdělávacích institucí (Klunya a Zen'kova, 2009).

Graf 8: Struktura průměrné nezaměstnanosti v Bělorusku podle pohlaví v letech 1995-2004.

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021.

Co se týče **kritéria** v otázce nezaměstnanosti v Bělorusku po rozpadu SSSR podle pohlaví, od roku 2002 byl zaznamenán nárůst počtu žen v celkovém počtu oficiálně registrovaných nezaměstnaných (viz Graf 8). Na 35 nezaměstnaných mužů připadalo v průměru 65 žen, což bylo typické pro všechny regiony Běloruska (s výjimkou Vitebské a Mogilevské oblastí, kde byl podíl žen asi 61 %) (belstat.gov.by, 2021). Je zřejmé, že docházelo k určité diskriminaci žen při náboru do zaměstnání. Muži se navíc pravděpodobně častěji uchýlovali k paralelnímu či neformálnímu zaměstnání a sociální nejistotu a nedostatek právní ochrany snášeli snáze než ženy (Myk a Rojne, 2020).

Od roku 1990 do roku 2002 v Bělorusku podíl zaměstnaných v zemědělství klesl o 23 %, v průmyslu téměř o 30 %, zatímco zaměstnanost v sektoru služeb vzrostla téměř o 50 % (včetně tržních služeb, a to o 30 %). Do roku 2005 příspěvek soukromého sektoru k HDP Běloruska nepřekročil 25 %, zatímco v Kazachstánu a Rusku tento ukazatel dosáhl 70-80 procent. Značná část zaměstnaných proto stále pracovala v podnicích veřejného sektoru, což svědčilo o relativně slabém příspěvku soukromého sektoru na tvorbu

pracovních míst. V roce 2004 se situace poněkud zlepšila v důsledku zrychlení hospodářského růstu a zlepšení finanční situace podniků.

4.3.2 Analýza dopadu rozpadu Sovětského svazu na nezaměstnanost v Kazachstánu

Po rozpadu SSSR byly monetaristické modely hospodářské politiky založeny do základů programů přechodu na tržní ekonomiku v Kazachstánu. K faktorům ovlivňujícím celkovou úroveň nezaměstnanosti v té době patřily procesy spojené se strukturálními posuny v ekonomice, s rozvojem nových ekonomických forem, s privatizací, se zavedením principu dobrovolnosti práce a s faktory, které zpomalovaly zapojení pracovní síly do výroby a oblasti služeb. Nejtěžší situace se zaměstnaností se vyvinula v těžkém a v těžebním průmyslu, v obou případech zaměřených na domácí trh.

Podle dat sčítání lidu se počet obyvatel Kazachstánu snížil v roce 1999 ve srovnání s rokem 1989 o 1,2 milionu a činil 14,9 milionu. Období 90. let se shodovalo s prudkým poklesem přirozeného přírůstku obyvatelstva a zhoršení demografické situace v Kazachstánu v 90. letech bylo spojeno s krizovými jevy v socioekonomickém vývoji země, což se přímo projevilo na míře nezaměstnanosti (Musabekov, 2002).

Předpokládalo se, že snížení počtu obyvatel omezí růst městského obyvatelstva, zabrání zbytečným tlakům na zajištění sociální infrastruktury, přispěje ke zmírnění situace s nezaměstnaností, a také vyvolá růst příjmů na obyvatele. Podobná situace však zachovala nízké rozměry domácího spotřebitelského trhu pro kazašské výrobce a způsobila určité potíže s dostupností potřebné kvalifikované pracovní síly. Souběžně s tím se akutně objevil problém chudoby obyvatelstva (Musabekov, 2002).

Míra **celkové nezaměstnanosti** na počátku 90. let byla stále vysoká a blížila se jednomu milionu lidí, což představovalo 12,6 % z celkového počtu pracovních sil. Současně se míra nezaměstnanosti rozdělila na 360 tisíc registrovaných nezaměstnaných a 600 tisíc neregistrovaných nezaměstnaných. Po rozpadu SSSR se výrazně zvýšila úroveň obyvatelstva za hranicí chudoby, a to z 25 % v roce 1992 na 43,4 % v roce 1999 (Asautaj, 2019).

Tabulka 4: Vývoj základních ukazatelů týkajících se nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 1994-2003

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Počet nezaměstnaných, tisíc	536,4	808,3	970,6	967,8	925,0	950,0	906,4	780,3	690,7	672,1
Podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, %	1,1	2,1	4,2	3,8	3,7	3,9	3,7	2,9	2,6	1,8
Míra nezaměstnanosti, %	7,5	11,0	13,0	13,0	13,1	13,5	12,8	10,4	9,3	8,8

Zdroj: vlastní zpracování dle stat.gov.kz, 2021.

Jak vyplývá z tabulky 4, od roku 1994 do roku 1996 počet nezaměstnaných v Kazachstánu stoupl z 536,4 tisíc na 970,6 tisíc, respektive počet oficiálně nezaměstnaných na počtu pracovních sil se zvýšil z 1,1 % na 4,2 %, což představovalo nejvyšší ukazatel v historii. Ve skutečnosti však byla míra nezaměstnanosti mnohem vyšší a již v roce 1994 představovala podíl 7,5 %. Nejvyšší ukazatel celkové míry nezaměstnanosti v zemi bylo možné zaznamenat na konci 90. let, kdy vykazoval hodnotu 13,5 %. K relativnímu zlepšení došlo na počátku nového století, i když počet nezaměstnaných zůstal vysoký a pohyboval se v průměru kolem 714 tisíc (stat.gov.kz, 2021).

Podle údajů z roku 1996 byla **míra chudoby** v Kazachstánu také odlišná v různých částech země. Dvě třetiny chudé populace tak žily na jihovýchodě země (chudá venkovská populace) a počet chudých na jihu byl šestkrát vyšší než na severu. Do konce roku 1999 příjmy chudého obyvatelstva činily 1 496 tenge za měsíc (78 CZK) a pohybovaly se v rozmezí 1 200 tenge (63 CZK) v Jihokazašské oblasti až 2 023 tenge (107 CZK) v Mangystauské oblasti. Rozdělení příjmů v Kazachstánu tak do konce 90. let bylo poměrně nerovnoměrné, průměrný příjem 10 % nejbohatší populace 11krát převyšoval průměrný příjem 10 % nejchudší populace. Pro srovnání tento poměr se rovnal čtyř – až pětinasobku celosvětového průměru té doby (Musabekov, 2002).

Jak bylo uvedeno v tabulce 4, reálná nebo podle oficiální statistické metodiky „celková nezaměstnanost“ v Kazachstánu po rozpadu SSSR výrazně převyšovala počet oficiálně registrovaných nezaměstnaných. Recese v reálném sektoru ekonomiky trvající od roku 1990 do roku 1996 měla značnou setrvačnost, nahromaděnou během krizového období, a jasně se projevila zejména v průmyslu. Pozitivní posun byl zaznamenán až v roce 2000, kdy růst HDP činil 9,5 %. I přesto však pro významné působení ekonomického

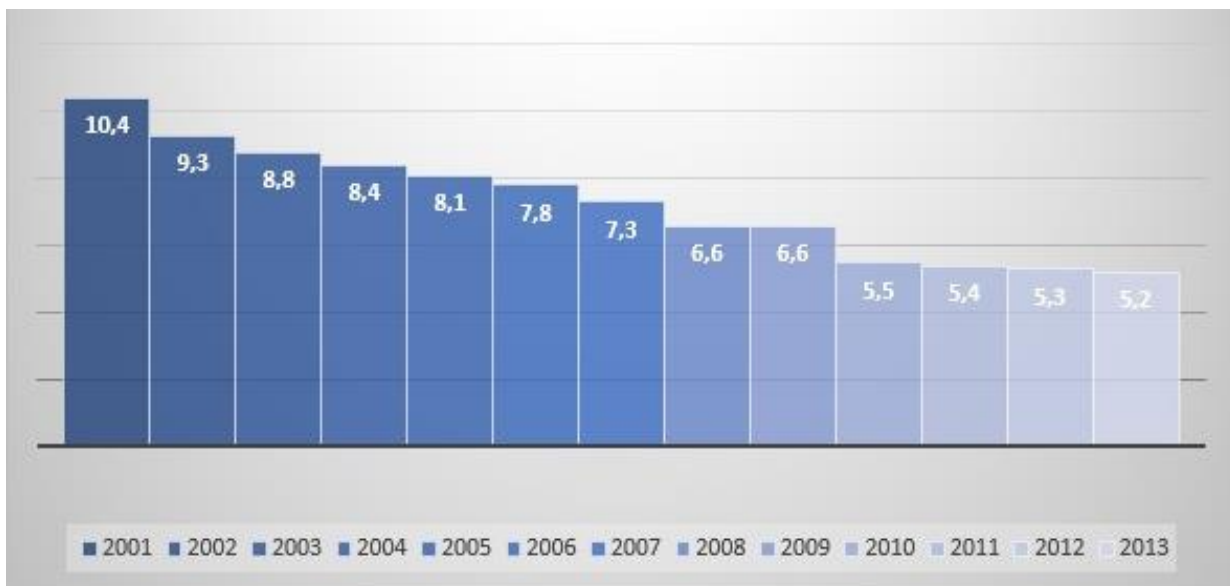
faktoru na snižování rozsahu negativních sociálních procesů (včetně chudoby, nezaměstnanosti a nízké životní úrovně) v zemi bylo zapotřebí zajistit roční hospodářský růst o 5-8 % po dobu 5-10 let (Sauran.kz, 2013).

Zvlášť je třeba zdůraznit prudký nárůst **domácí migrace** v Kazachstánu v období po rozpadu SSSR. Podle statistik vnitřní migrace v letech 1993-1995 činila 985,5 tisíc lidí a celkově v průběhu 90. let vnitřní migrace představovala nejméně 2 miliony lidí. Asi 70 % domácích migrantů tvořily osoby migrující z obcí do měst, což bylo způsobeno prohlubujícím se problémem nezaměstnanosti v těchto letech. Podle ministerstva práce a sociálních věcí v roce 1999 v republice na jedno volné místo připadalo 36 nezaměstnaných. V obci na jedno volné místo připadalo osmkrát více uchazečů, tedy 285 nezaměstnaných. Z 251,8 tisíc nezaměstnaných, kteří byli v roce 1999 evidováni na úřadech práce, získalo práci jen 8,8 tisíc lidí. Z toho jen 1,3 tisíc bylo zaměstnáno na venkově. Vysoká míra nezaměstnanosti, která se stabilizovala v letech 1997-2000, také bránila integraci mladých lidí do materiální výroby, a dokonce vedla k relativně vysokému stupni sebevražd a drogové závislosti v zemi (Topilin, 2004).

Je nutné také poznamenat, že nezaměstnanost v Kazachstánu v této době měla **regionální význam**. Fixní statistiky nízké míry oficiální nezaměstnanosti v některých oblastech byly spojeny s tím, že populace venkovských oblastí, která hospodář ve vlastních zemědělských hospodářstvích a domácnostech, nebyla považována za nezaměstnané (Topilin, 2004).

Tehdejší značná míra nezaměstnanosti byla způsobena nutností přijmout a realizovat speciální **státní program**. V této souvislosti 3. června 2000 vláda schválila státní program pro boj s chudobou a nezaměstnaností v letech 2000-2002. Cílem tohoto programu bylo snížení chudoby a nezaměstnanosti prostřednictvím zavedení aktivní politiky zaměstnanosti a poskytování adresné pomoci pro chudé občany, převážně nezaměstnané, stejně jako pro ty kategorie populace, které jsou nejvíce ohroženy na trhu práce. Vzhledem k realizaci programu v letech 2000-2002 bylo stanoveno vytvořit 400,4 tisíc nových pracovních míst, ale zároveň zabránit snížení počtu současných pracovních míst (stat.gov.kz, 2021).

Graf 9: Vývoj míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2001-2013, v %

Zdroj: vlastní zpracování dle stat.gov.kz, 2021.

Jak je vidět na grafu 9, díky přijatým opatřením se postupně míra nezaměstnanosti v Kazachstánu začala snižovat. Zatímco v roce 2001 ukazatel míry nezaměstnanosti v zemi činil 10,4 %, do roku 2005 klesl na 8,1 % a v roce 2013 představoval již 5,2 %. I přesto však lze konstatovat, že skutečný počet nezaměstnaných v tomto období byl několikrát vyšší.

4.4 Nezaměstnanost v Běloruské republice v současné době

Výsledkem hospodářské politiky běloruské vlády k udržení co největší zaměstnanosti obyvatelstva na počátku nového století se stala nízká míra nezaměstnanosti. Její nejvyšší hodnota byla zaznamenána v roce 1996, kdy nezaměstnaných bylo 182 tisíc lidí, tedy 3,7 % z ekonomicky aktivního obyvatelstva (viz Tabulka 5). Od té doby míra nezaměstnanosti výrazně klesla, v roce 2004 dosáhla hodnoty 83 tisíc a v roce 2009 činila 40 tisíc, což představovalo 0,9 procenta ekonomicky aktivní populace (viz Tabulka 5). Tempo tohoto poklesu však bylo nerovnoměrné (belstat.gov.by, 2021).

Tabulka 5: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 2004-2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet nezaměstnaných, tisíc	83,0	67,9	52,0	44,1	37,3	40,3	33,1	28,2	24,9	20,9
Z toho žen:	57,5	46,8	34,3	28,9	22,6	23,0	17,4	15,2	12,0	8,5
Podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, %	1,9	1,5	1,1	1,0	0,8	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021.

Informace v tabulce 5 naznačují, že se v průběhu let 2004-2013 výrazně snížil počet nezaměstnaných, a to téměř čtyřikrát na 20,9 tisíc s malým navýšením v roce 2009. Ve struktuře nezaměstnanosti došlo během těchto deseti let k výrazným změnám. Značně tak **klesl podíl žen** mezi nezaměstnanými osobami. Například v roce 1995 tvořily ženy 84,3 % všech registrovaných nezaměstnaných, což bylo důsledkem jak diskriminace žen při přijímání do zaměstnání, tak i větší ochoty mužů jít do neformálního zaměstnání z toho důvodu, že právní a sociální nejistoty muži snášejí jednodušeji než ženy. S hospodářským růstem a poklesem šedé ekonomiky se podíl žen ve struktuře nezaměstnaných postupně snižoval a v roce 2004 se prakticky vyrovnal s podílem mužů (42,5 %). V roce 2009 v krizových podmínkách tento ukazatel však opět mírně vzrostl (belstat.gov.by, 2021). To potvrdilo, že ženy v Bělorusku jsou citlivější na negativní změny na trhu práce a jsou více **diskriminovány** než muži.

Tabulka 6: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 2014-2020

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet nezaměstnaných, tisíc	24,2	43,3	35,3	22,9	12,5	8,8	7,2
Z toho žen:	9,1	15,2	12,0	8,3	4,7	3,2	2,7
Podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, %	0,5	1,0	0,8	0,5	0,4	0,3	0,2

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021

Dynamika změn ukazatelů míry nezaměstnanosti v letech 2014-2016 naznačovala, že se v Běloruské republice zhoršily již existující problémy se zaměstnaností obyvatelstva. Oficiální míra nezaměstnanosti v Bělorusku v roce 2015 stoupla o 79 % oproti údajům z

předchozího roku a činila 43 tisíc lidí. Navíc za tři měsíce roku 2015 bylo propuštěno 175 tisíc lidí, ale přijato do práce bylo jen 152 tisíc. Oficiální statistiky přitom nezohledňovaly zaměstnanost v malých a středních podnicích, kde od začátku tohoto roku došlo k masivnímu propouštění (Birich a Luhverchik, 2016).

V roce 2016 byla realizace politiky zaměstnanosti v Bělorusku zajištěna prováděním akcí v rámci **státního programu** sociální ochrany a podpory zaměstnanosti obyvatelstva v letech 2016-2020 a na realizaci programu bylo vyčleněno 320,8 miliard rublů (2 732 miliard CZK) (mintrud.gov.by, 2015). Zároveň pro poskytování informační podpory občanům, kteří potřebují zaměstnání, byla zřízena Celorepubliková banka volných míst, ve které se nyní akumulují informace o dostupnosti volných pracovních míst v podnicích republiky, včetně možností poskytování ubytování.

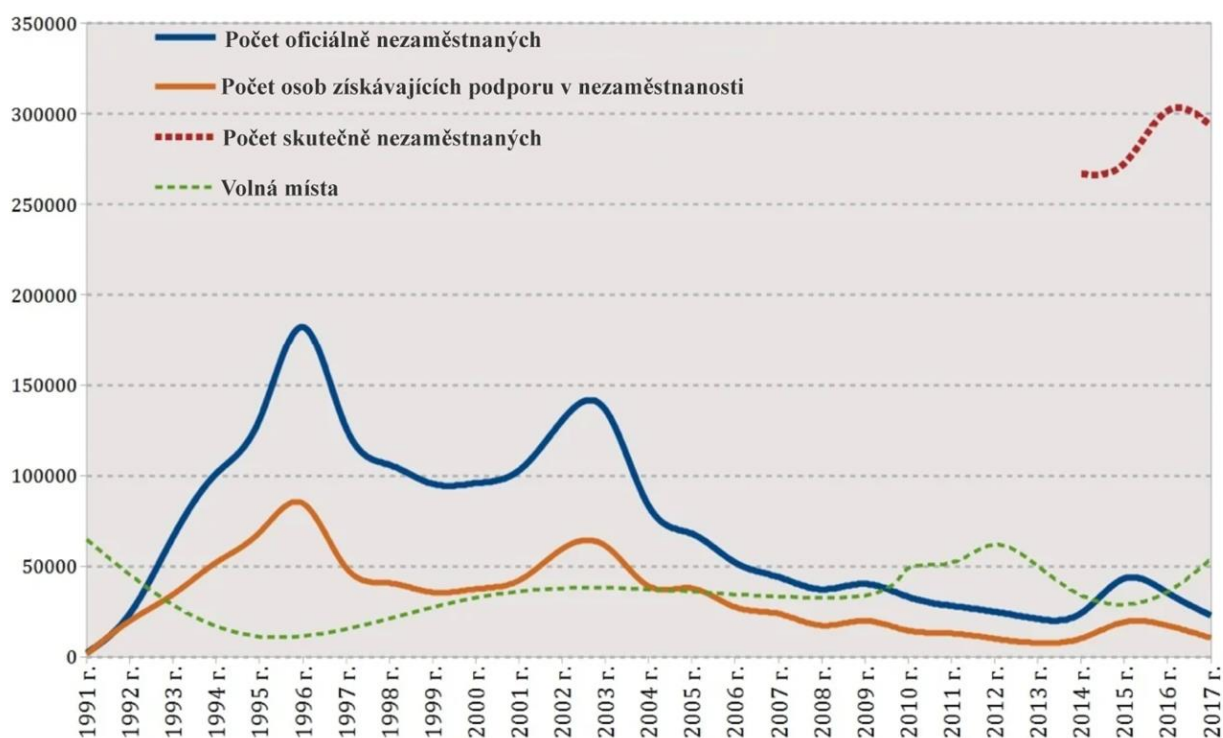
Prováděná opatření v tomto období umožnila snížit počet nezaměstnaných až na 22,9 tisíc v roce 2017. V roce 2018 tento ukazatel představoval jen 12,5 tisíc lidí (viz Tabulka 6). Podíl nezaměstnaných žen zůstal téměř beze změn a v roce 2020 činil 37,5 % z celkového počtu nezaměstnaných. Podíl registrovaných nezaměstnaných na celkovém počtu pracovních sil začal klesat od roku 2016 a v loňském roce tvořil jen 0,2 %.

V lednu 2017 v běloruském průmyslu došlo k nárůstu kvantitativních ukazatelů. Index průmyslové výroby vzrostl proti lednu 2016 o 5,9 %, reálné mzdy v průmyslu meziročně vzrostly o 4,9 %. Růst výroby zkorigoval propouštěcí situaci, což ovlivnilo nárůst počtu zaměstnaných osob (Kovch, 2018). Nicméně je třeba dodat, že výše ztrát nerentabilních běloruských podniků v letech 2018-2019 byla zvýšena 2,5krát. Nejvíce ztrátové byly podniky potravinářského a hutního průmyslu (VisaSam.ru, 2021). To znamená, že běloruský trh práce se postupně vyvíjí, ale každou chvíli **může vypuknout krize**. Pokud budou podniky i nadále končit, lze předpokládat, že v zemi bude až 50 tisíc nezaměstnaných.

Nezaměstnanost v Bělorusku je v současné době silně závislá na **úrovni vzdělání**. Podle údajů pro rok 2020 je průměrná míra nezaměstnanosti u lidí s vysokoškolským vzděláním 2,6 %, s průměrným odborným vzděláním 3,8 % a s odborným vzděláním 4,7 %. Nezaměstnaní Bělorusové, kteří mají maturitu, tvoří 6,3 % z celkového počtu nezaměstnaných, zatímco Bělorusové se základním vzděláním tvoří nejvyšší podíl, a to 11,5 % (belstat.gov.by, 2021).

Nejvyšší nezaměstnanost je u mužů ve věku 34-55 let se základním vzděláním (13,4 %), a také u občanů se všeobecným středním vzděláním (18,7 %). Nejmenší podíl nezaměstnaných tvoří ženy s vysokoškolským vzděláním (2,6 %) a venkované, kteří vystudovali vysoké školy (2,3 %). Zároveň je třeba poznamenat, že na všech úrovních vzdělání v roce 2020 byla nezaměstnanost žen nižší než zaměstnanost mužů, a u lidí z obcí nižší než u obyvatel měst. Současně je nutné poznamenat, že 70 % osob nyní registrovaných na úřadech práce nemá ani teoretické ani praktické zkušenosti v pracovních oborech. Pokud jde o průměrné období hledání práce, celorepublikový průměr je 1,3 měsíce. Stejný ukazatel je i u mladých lidí, u mužů tento ukazatel je zvýšen na 1,5 měsíce a u žen na 1,7 měsíce (belstat.gov.by, 2021).

Graf 10: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku v letech 1991-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle belstat.gov.by, 2021.

Přehledný vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Bělorusku od okamžiku rozpadu SSSR až do roku 2017 lze pozorovat na grafu 10. Z tohoto grafu je patrné, že počet volných míst poskytovaných úřady práce zůstával relativně stejný a nepřekračoval 70 tisíc míst. Počet oficiálně nezaměstnaných osob zároveň velice kolísal, prudký nárůst bylo možné evidovat v letech 1994-1997 a 2001-2004. Dost velký skok se

objevil i v letech 2014-2016, a to kvůli snížení počtu pracovních míst v průmyslových podnicích. Problémem však zůstává to, že počet skutečně nezaměstnaných v zemi několikrát překračuje formální ukazatele a jen v letech 2014-2017 se pohyboval mezi 260 až 305 tisíci lidí.

Jak bylo uvedeno v předchozím textu, tato situace je spojena hlavně s tím, že do statistik nezaměstnaných jsou zahrnuty jen osoby evidované na úřadech práce; tato evidence přitom není povinná a mnozí Bělorusové svou nezaměstnanost úřadům nehlásí. Hlavní důvody, proč občané odmítají pomoc pracovních úřadů, jsou následující:

- nízká částka podpory v nezaměstnanosti, pouze 24 rublů měsíčně (204 CZK) v roce 2021;
- nutnost vykonávání veřejně prospěšných prací zdarma (úklid ulic, sběr plodů atd.);
- nízká mzda u volných pracovních míst nabízených na úřadech (Myfin.by, 2021).

4.5 Nezaměstnanost v Republice Kazachstán v současné době

Na začátku nového století se situace kolem nezaměstnanosti v Kazachstánu zlepšila (viz Tabulka 7). Údaje ze statistického úřadu ukazují, že míra nezaměstnanosti v Kazachstánu rok od roku klesá a snižují se jak celkové počty, tak i nezaměstnanost mládeže.

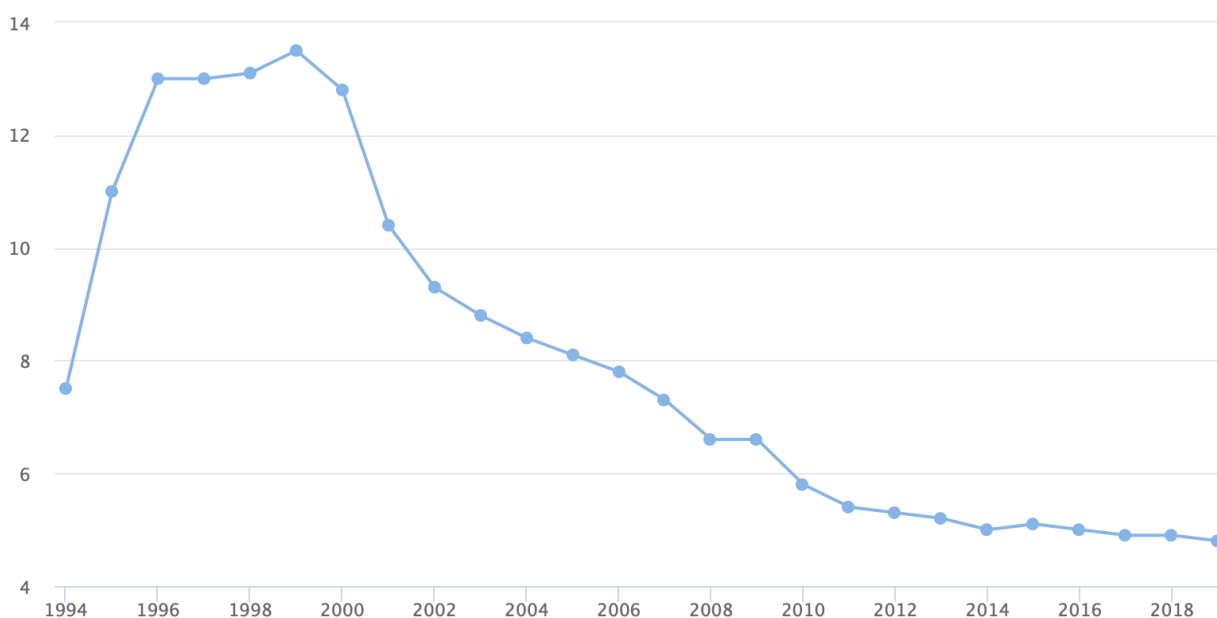
Tabulka 7: Vývoj základních ukazatelů týkajících se nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2004-2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet nezaměstnaných, tisíc	658,8	640,7	625,4	597,2	557,8	554,5	496,5	473,0	474,8	470,7
Podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, %	1,5	1,2	0,9	0,7	0,6	0,6	0,4	0,4	0,4	0,3
Míra nezaměstnanosti, %	8,4	8,1	7,8	7,3	6,6	6,6	5,8	5,4	5,3	5,2
Míra nezaměstnanosti mládeže (15-28 let), %	12,6	11,9	11,5	9,7	8,4	8,5	6,6	6,1	5,4	5,5
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti, %	5,1	4,3	4,0	3,3	2,8	2,5	2,2	2,1	2,5	2,5

Zdroj: vlastní zpracování dle stat.gov.kz, 2021.

V období 2004-2013 se počet nezaměstnaných postupně snižoval z 659 tisíc na 471 tisíc, tedy o 29 %, s mírným navýšením v roce 2012. Zároveň pětkrát klesl podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, ukazatel míry nezaměstnanosti se snížil z 8,4 % na 5,2 %. Co se týče míry nezaměstnanosti mládeže ve věku 15-28 let, ta se snížila více než dvakrát a v roce 2013 představovala jen 5,5 %, tedy o něco více než celkový ukazatel míry nezaměstnanosti v zemi. Dlouhodobá nezaměstnanost klesla z 5,1 % v roce 2004 na 2,5 % v roce 2013 (stat.gov.kz, 2021). Pro lepší přehlednost dynamika vývoje míry nezaměstnanosti v Kazachstánu je znázorněna na grafu 13.

Graf 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 1994-2018, v %

Zdroj: vlastní zpracování dle imf.org, 2019.

Podle oficiální statistiky je situace s nezaměstnaností v Kazachstánu na první pohled relativně dobrá, zejména ve srovnání s jinými postsovětskými zeměmi. V posledních pěti letech se míra nezaměstnanosti stabilizovala na úrovni 5,2 - 5,4 %, zatímco například v USA je flukтуаční koridor širší (3,9 - 7,4 %) a v rozvojových zemích může míra nezaměstnanosti trvale překročit 10 %.

Tabulka 8: Vývoj základních ukazatelů spojených s nezaměstnaností v Kazachstánu v letech 2014-2020

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet nezaměstnaných, tisíc	451,9	454,2	445,5	442,3	443,6	440,7	453
Podíl registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil, %	0,4	0,4	0,4	0,8	1,0	1,1	1,5
Míra nezaměstnanosti, %	5,0	5,1	5,0	4,9	4,9	4,8	4,9
Míra nezaměstnanosti mládeže (15-28 let), %	4,2	4,4	4,1	3,9	3,8	3,7	3,6
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti, %	2,4	2,5	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2

Zdroj: vlastní zpracování dle stat.gov.kz, 2021.

Z tabulky 8 vyplývá, že v letech 2014-2020 zůstal počet nezaměstnaných v Kazachstánu téměř stejný, i když kvůli demografickým záležitostem stoupl počet registrovaných nezaměstnaných na počtu pracovních sil (z 0,4 % v roce 2014 na 1,5 % v roce 2020). Míra nezaměstnanosti mládeže se snížila na 3,6 %, míra dlouhodobé nezaměstnanosti v loňském roce představovala jen 2,2 %.

Za pozornost však stojí to, jakým způsobem se míra nezaměstnanosti v Kazachstánu počítá. Značná část Kazachů je označována za osoby samostatně výdělečně činné, přičemž povaha jejich činnosti a příjmy jsou zcela odlišné. Patří mezi ně i majitelé firem a osoby tzv. neproduktivně činné, včetně neodměňovaných pracovníků rodinných firem, jejichž příjmy někdy nedosahují životního minima (OECD, 2018). Důležité je i to, že pro zařazení občana k počtu nezaměstnaných v Kazachstánu musí dotyčný člověk požádat o pomoc s nalezením zaměstnání na úřadech práce podle místa bydliště či prostřednictvím portálu e-government. Velká část lidí v produktivním věku se však při hledání práce na úřady neobrací, ale raději si práci hledají sami prostřednictvím inzerátů přes internet a přes známé. To ukazuje na jeden z hlavních zásadních problémů v oblasti statistického měření míry nezaměstnanosti v zemi a zdůrazňuje její podobnost s Běloruskem.

Faktorem, který demonstruje naléhavost tohoto problému, zůstává vnitřní migrace, jejíž rostoucí toky jsou způsobeny i problémem nezaměstnanosti. V některých regionech země je problém velmi akutní, a právě z těchto regionů se do měst snaží dostat především mladí lidé, kteří mají větší mobilitu (Zhusupova, 2019).

Nezaměstnanost mládeže ovlivňují především sociálně-psychologické charakteristiky, tedy nadměrné ambice uchazečů o zaměstnání, touha okamžitě obsadit nejvyšší post nebo funkci, které vyžadují profesionální nebo kariérní rozvoj, a absence dlouhodobých plánů při realizaci odborné činnosti. Kromě toho mladí lidé nemají dostatečné odborné znalosti, zatímco zaměstnavatelé často vyžadují, aby uchazeč o zaměstnání měl aspoň tři až pět let zkušeností s pracovní náplní. Dalším problémem mladých lidí je to, že znalosti získané na vysokých školách jsou teoretické a jsou velice vzdálené od reálné práce v různých sektorech ekonomiky. Mladí lidé se špatně vyznají v potřebách trhu práce, orientují se na určitou stereotypní prestiž některých profesí a oborů (Zhusupova, 2019).

Občané v předdůchodovém věku také patří k nejzranitelnější kategorii obyvatel na trhu práce. Mnoho zaměstnavatelů se domnívá, že tato kategorie obyvatel je na dnešním trhu práce méně konkurenceschopná a mezi nimi panuje názor, že lidé nad 50 let nejsou tak vzdělaní a je pro ně obtížné vstřebávat nové technologie. Předpokládá se, že věk a zdravotní stav ovlivňují výkonnost a mobilitu potenciálních pracovníků. Kromě toho zaměstnanci této věkové kategorie na rozdíl od mladých lidí jsou si často lépe vědomi svých pracovních práv, vyžadují odpočet daní, obecně jsou kompetentnější a náročnější na zaměstnavatele. Není proto divu, že firmy, organizace a personální agentury ve svých náborových inzerátech častěji kladou omezující věkový požadavek a hledají lidi ve věku do 45 let (Zhulmuhametova, 2017).

Velmi složitá situace v oblasti nezaměstnanosti je typická pro tzv. monoměsta, tedy města závislá na jediném odvětví. S vyčerpáním ložisek uhlovodíkových surovin a tvrdých nerostů a rozvojem automatizace poptávka po práci v takových oblastech klesá. Udržování vyšší zaměstnanosti je tam omezeno nízkými cenami zásob. Nejsložitější je situace v Mangystauské oblasti, zejména v Zhanaozenu, kde loni v únoru, pak také v létě a na začátku podzimu byly zaznamenány velké demonstrace a stávkové akce (Zakirov, 2015).

Pokud jde o genderový aspekt, statistiky ukazují, že nezaměstnaných v Kazachstánu je mezi ženami více, a to 5,4 %, zatímco mezi muži míra nezaměstnanosti je 4,3 % (stat.gov.kz, 2021). V programech zaměstnanosti jsou ženy vyčleněny do samostatné kategorie, což znamená, že tento problém je uznáván na státní úrovni. Často jedním z hlavních požadavků, které jsou kladeny na uchazeče o volné místo, je speciálně-technické vzdělání, které mají nejčastěji muži. To znamená, že nabídka volných míst počítá

především s představiteli dělnických oborů. V rámci realizace státního programu rozvoje produktivní zaměstnanosti a masového podnikání v letech 2017-2021 z celkem 1 000 studentů dělnických oborů bylo pouze 185 žen (eGov.kz, 2021).

Kazašský trh práce je nevyvážený z demografického, průmyslového i regionálního hlediska. Typicky ženské obory jsou nejméně konkurenceschopné a často méně placené. V uhelných, těžebních a ropných oblastech převažuje mužská práce a jsou slabě rozvinuté podniky, kde by se nejvíce uplatňovala ženská práce. Ukazatele trhu práce se výrazně liší i v jednotlivých regionech Kazachstánu (eGov.kz, 2021).

Dalším rozdílem je to, že mezi mužskou a ženskou nezaměstnaností existují nejen kvantitativní, ale i kvalitativní rozdíly. Většina nezaměstnaných mužů si najde práci poměrně rychle, zatímco většina žen, která ztratila práci, o ni přijde prakticky navždy. Důležitý je i často zaujatý postoj zaměstnavatele k ženě v plodném věku. Zvláště jasně je to vidět na základě statistik o nezaměstnanosti mládeže, kde ženská nezaměstnanost dvakrát převyšuje mužskou (stat.gov.kz, 2021). Nelze také popřít přítomnost negativních stereotypů o zaměstnanosti žen. Například ženy s dětmi jsou hodnoceny jako méně atraktivní uchazeči o zaměstnání ve srovnání například s osamělými muži. Zároveň je třeba dbát na to, že domácí práce v Kazachstánu je stále většinou ženskou záležitostí, která ale není samozřejmě placená (Alshanskaya, 2020).

I přesto, že Kazachstán je jednou z nejbohatších a nejrozvinutějších republik SNS (Společenství nezávislých států), průměrná mzda v zemi se pohybuje od 40 000 do 50 000 KZT (tzn. od 2 050 CZK do 2 562 CZK).

Existuje mnoho důvodů dnešní nezaměstnanosti, například:

1. Nadměrná ochrana dětí – když mladí lidé žijí z velké části na peníze svých rodičů, počet pracujících na plný nebo zkrácený úvazek studentů nyní nižší než 20 %.
2. Důsledky hospodářských krizí posledních 20 let, kdy je část pracujících ve věku 45–50 let majících vysokoškolský diplom nucený pracovat na pozicích s nízkou kvalifikací.
3. Konflikty mezi prestiží profese a realitou trhu práce. Mladí lidé se snaží vybrat si nejprestižnější profese jako management, právo, ekonomiku nebo bankovníctví. A z těchto důvodů mladí lidé dnes nedostávají odpovídající vzdělání.

Za účelem řešení problému nezaměstnanosti v Kazachstánu byl vyvinut program zaměstnanosti obyvatel. Mezi hlavní cíle programu patří: zlepšování kvality pracovní síly; poskytování pomoci lidem, kteří potřebují sociální pomoc. A také pracovní kvóty pro osoby se zdravotním postižením.

5 Výsledky a diskuse

Nezaměstnanost je tragédií jak pro nezaměstnané, tak i pro jeho rodinné příslušníky. Důsledky nezaměstnanosti jdou nad rámec materiálního bohatství. Při dlouhodobé absenci práce dochází ke ztrátě kvalifikace a je nemožné najít povolání v oboru. Nedostatek zdroje obživy vede ke ztrátě sebeúcty, snížení morálních zásad a dalším negativním důsledkům. Existuje přímá korelace mezi nárůstem duševních a kardiovaskulárních chorob, sebevražd, vražd a vysokou mírou nezaměstnanosti. Masová nezaměstnanost může přinést velké politické i sociální změny.

Sociální dopady nezaměstnanosti se nedá podceňovat. Nedobrovolné nebo dlouhodobé vyřazení z práce má průkazné důsledky. Člověk se vytrácí smysl života, dochází k omezení styku s přáteli, vytrácejí aktivity, které byly pravidelnou součástí denního života. Často právě zaměstnaní je zdrojem identity a sebeúcty člověka. Takový stresující moment nejenom znehodnocuje lidský kapitál, ale také má přímý dopad na rodinu. Ve skutečnosti to zasahuje celou rodinu a je to velice zátěžová situace. Nezaměstnanost představuje velká rizika nejenom v sociálně sféře, ale negativním způsobem se dotýká i národního hospodářství.

V dnešní době jsou problémy zaměstnanosti obyvatel v tržní ekonomice stále naléhavější. Když ekonomika mnoha zemí je na pokraji krizí, může být nezaměstnanost jedním z indikátorů komplikace sociálně-ekonomické situace státu. Ovlivňuje téměř všechna odvětví společnosti, od studentů až po starší lidi.

Nezaměstnanost má nejpřímější a nejsilnější dopad na každého. Ztráta práce pro většinu populace znamená pokles životní úrovně a způsobuje vážné, někdy nebezpečné psychologické trauma. Pro stát je zase míra nezaměstnanosti jedním z nejdůležitějších ukazatelů ekonomické situace v zemi.

Moderní nezaměstnanost v Bělorusku a Kazachstánu je fenomén generovaný vývojovou fází v procesu vytváření tržních vztahů. Hlavní škody způsobené nezaměstnaností mají za následek značné zpoždění v ekonomickém rozvoji.

Po rozpadu SSSR byly vytvořeny samostatné národní trhy práce. Takové trhy se objevily také v nově vytvořené v Republice Kazachstán a Běloruské republice. Tyto trhy fungují v hranicích bývalých sovětských republik a spoléhají na vnitrostátní právní předpisy v oblasti pracovních vztahů.

Nově vytvořené trhy práce se nestaly izolovanými a uzavřenými, ale nadále fungují v úzkém vzájemném propojení, i když intenzita těchto vztahů se snížila. V současné fázi nelze mnoho socioekonomických problémů vyřešit v rámci národní ekonomiky to vyžaduje společné soustředěné úsilí. Vytvoření společného trhu práce je klíčovou složkou při řešení problému zaměstnanosti a zvyšování efektivity využívání pracovního potenciálu.

Společný trh práce není jednoduchým doplněním jednotlivých vnitrostátních trhů. Jedná se o složitý, postupně se rozvíjející sociálně-ekonomický systém. Základní zásady pro vytvoření společného trhu práce jsou definovány ve Smlouvě o založení hospodářské unie (1993). Tato ustanovení byla upřesněna v Akčním programu rozvoje Společenství nezávislých států na období do roku 2005 a v Koncepti postupného formování společného trhu práce a regulaci pracovní migrace členských států SNS a v dalších dokumentech.

V oblasti sociálního partnerství je nutné na společném trhu práce vytvořit jednotné organizace podnikatelů a odborů podobné organizacím v EU.

Efektivní fungování společného trhu práce je spojeno s vytvořením jednotného vzdělávacího prostoru. Ekonomiky zemí SNS se stále častěji potýkají s nedostatkem kvalifikovaného personálu a specialistů v řadě profesí, zatímco jiné mají nadprodukcii.

Pro vytvoření společného vzdělávacího prostoru je nutné vypracovat schválené státní standardy pro vzdělávání a vytvoření mezistátních středisek pro odborné vzdělávání na základě předních vzdělávacích institucí. Rovněž je nutné vyvinout jednotný systém klasifikace profesí a kvalifikací, který vytvoří základnu pro adekvátní hodnocení kvantitativního a kvalitativního hodnocení pracovního potenciálu a regulace trhu práce.

Jedním z posledních okamžiků vytvoření společného trhu práce by měl být efektivně fungující informační systém, který by určoval stav národních trhů práce a sledování volných pracovních míst. To občanům SNS umožní získat úplnější informace o stavu národních trhů práce v zemích a činit informovaná rozhodnutí o pracovní migraci. Tak jak to funguje v Evropské unii. Rovněž je nutné vytvořit a zavést společný systém individuálního účetnictví pro důchodová a jiná pojištění.

Po stabilizaci ekonomiky, která se ocitla v komplikované situaci kvůli rozpadu SSSR, míra oficiální nezaměstnanosti v Kazachstánu se zastavila na úrovni 4,9 %. Nicméně jak ukazují provedené analýzy, tento ukazatel nezohledňuje skrytou nezaměstnanost v zemi, která představuje velké procento nezaměstnaných, jež nejsou

evidování na úřadech práce. Úplný obraz zaměstnanosti není dobře zobrazen z několika důvodů.

Za prvé ve statistikách se nezobrazuje počet neproduktivních osob samostatně výdělečně činných. Za druhé dochází k rozsáhlému nedorozumění v domácích statistikách zaměstnanosti občanů cizích států působících na území republiky, kterých je podle předpokladů asi 400-500 tisíc. Za třetí hlavním problémem zůstává nesprávná metoda výpočtu počtu nezaměstnaných ve srovnání s oficiálními statistickými metodami, což ve výsledku vytváří údaje o příznivé situaci v zemi.

Stejný problém lze v současné době pozorovat v Bělorusku. Ani po výrazném zlepšení situace na začátku nového století se oficiální statistiky dlouhodobě neprojevují ve skutečném stavu věcí. Důvodem je především to, že místo pracovních míst se slušnou mzdou nabízejí úřady práce měsíční příspěvek ve výši cca 200 CZK, který se navíc vydává pouze v případě účasti na veřejně prospěšných pracích, jež jsou přitom ve světě považovány za vynucené a zakázány Mezinárodní organizací práce.

Je třeba také připomenout, že velkou část volných míst, která se nabízejí na běloruských úřadech práce, i dosud tvoří pozice pro málo kvalifikované či nekvalifikované pracovníky. Lepší pozice s vyššími mzdami lze obsadit pouze za podmínek získání vysokoškolského vzdělávání, což zase vede k dalšímu problému v zemi, protože takové vzdělání v Bělorusku má jen 18 % obyvatel (Myfin.by, 2021). Vyšší nezaměstnanost žen a zejména nezaměstnanost mladých žen v plodném věku přetrvávají v důsledku zachování genderových stereotypů, a to jak v Bělorusku, tak i v Kazachstánu. V Kazachstánu lze navíc pozorovat problém spojený s nerovnoměrnou výší mezd na krajské úrovni a s prohlubováním problému domácí migrace, v jejímž rámci lidé cestují z vesnic do větších měst při hledání zaměstnání a lepšího života.

Z toho vyplývá, že první a rozhodující místo ve formování poptávky po pracovní síle v Kazachstánu a Bělorusku zaujímá tvorba nových pracovních míst. Zkušenosti zemí s vyspělou tržní ekonomikou svědčí o potřebě regulace ze strany státu při vytváření pracovních míst, a to nikoli přímými investicemi, ale prostřednictvím poskytování daňových a úvěrových výhod pro podniky, které vytvářejí nová pracovní místa. Zároveň v rámci současné situace na trhu práce zvláštní význam získávají aktivity na podporu samostatné výdělečné činnosti a podnikatelské iniciativy nezaměstnaných, což umožní řešit nejen problémy nezaměstnanosti, ale také nasycení trhu zbožím a službami.

Navíc na úřadech práce, zejména na regionální úrovni, je žádoucí rozšířit školení nezaměstnaných v oblasti základů podnikání a projevít pomoc při vytváření podnikatelských plánů. Je třeba zajistit poskytování odborného poradenství pro organizování vlastního podnikání a objasnit právní záležitosti a zákony s tím spojené. Dalším z nejdůležitějších směrů regulace trhu práce by mohla být příprava a rekvalifikace nezaměstnaných, která by se zaměřovala na zvýšení konkurenceschopnosti obyvatelstva na trhu práce, posílení příležitostí k zaměstnání a rozvoj samostatné výdělečné činnosti.

6 Závěr

Tato diplomová práce se věnovala nezaměstnanosti v zemích bývalého Sovětského svazu, konkrétně v Republice Kazachstán a v Běloruské republice.

Cílem práce bylo zanalyzovat vývoj nezaměstnanosti na území Běloruska a Kazachstánu, identifikovat hlavní faktory ovlivňující nezaměstnanost, problémy na trhu práce, provést komparativní analýzu časových řad nezaměstnanosti a navrhnout příslušná doporučení.

V teoretické části práce byly shrnuty základní informace spojené s vybraným tématem. Zvláštní pozornost byla věnována trhu práce a jeho mechanismu, pojetí, druhům a povaze nezaměstnanosti, jejím strukturálním složkám, socioekonomickým důsledkům a metodám boje proti nezaměstnanosti. Byly definovány pojmy související, jako je např. tržní mechanismus, dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost, státní politika nezaměstnanosti a tak dále. Následně byly popsány základní makroekonomické ukazatele.

Praktická část práce se zabývala teoreticky zmíněnou problematikou ve vybraných ekonomikách – v Republice Kazachstán a Běloruské republice. Vzhledem k omezenosti dat byly zkoumány takové ukazatele jako počet nezaměstnaných, míra nezaměstnanosti, počet registrovaných nezaměstnaných v poměru k počtu pracovních sil, podíl žen na celkové struktuře nezaměstnaných a struktura nezaměstnanosti podle úrovně vzdělání v období 1991–2020. Ze statistických analýz provedených v praktické části práce vyplynulo, že míra oficiální nezaměstnanosti v Bělorusku a Kazachstánu je poměrně nízká, ale její skutečný ukazatel, který se počítá jen podle výzkumných odhadů neexistuje. Současné ukazatele naznačují, že problému nezaměstnanosti v zemích čelí především ženy, mládež a osoby v předdůchodovém věku. Systém ochrany nezaměstnaných je přitom velmi neefektivní a zaměřuje se spíše na zamezení nezaměstnanosti tím, že udržuje zaměstnanost v podnicích i za cenu jejich efektivity. Úřady práce plní jen formální roli a evidence nezaměstnaných přináší občanům spíše administrativní zatížení než skutečný prospěch.

Podle výsledku a diskuse dá se navrhnout následující několik opatření pro zlepšení situace v Bělorusku a v Kazachstánu:

- Vytvoření společného trhu práce, který pomůže při řešení problému zaměstnanosti a zvyšování efektivity využívání pracovního potenciálu.

- Zaměřit se na vytváření nových pracovních míst přes poskytování daňových a úvěrových výhod pro podniky.
- Také zapotřebí rozšířit školení nezaměstnaných v oblasti základů podnikání, aby byli schopni založit vlastní obchod, a také organizovat přípravu a rekvalifikaci nezaměstnaných.

7 Seznam použitých zdrojů

- BIRICH, A. a D. LUHVERCHIK, 2016. *Problemy bezroboticy v Respublike Belarus'*. Minsk: BGEU.
- BLAŽEK, J. *Základy ekonomie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996., ISBN 80-210-1443-1.
- BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010., ISBN 978-80-7380-245-5.
- BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. Psyché (Grada). ISBN 8024790068.
- ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. Praha: Grada, 2011. ISBN 8024736691.
- CHUBRIK, A., 2005. *Zarabotnaya plata i proizvoditel'nost' truda v Belarusi*. Institut privatizacii i menedzhmenta.
- FRIEDMAN, M. *Metodologie pozitivní ekonomie*. Praha: Liberální institut, 1997.
- GAJDUK, K. a spol., 2006. *Rynok truda v Belarusi: obshchij obzor*. Ekovest: Institut privatizacii i menedzhmenta.
- HELÍSEK, M. *Makroekonomie : pro bakalářské studium*. 2. vyd. Slaný : Melandrium, 1998. 202 s. ISBN 80-86175-02-2.
- HOLMAN, R. *Ekonomie*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-006-5.
- HOLMAN, R. *Základy ekonomie: pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 80-717-9890-8.
- JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4386-8.
- KLYUNYA, V. a I. ZEN'KOVA, 2009. *Sbalansirovannost' rynka truda v Respublike Belarus': metodologicheskie i metodicheskie osnovy obespecheniya*. Novopolock: PGU. Dostupné také z: <https://core.ac.uk/download/pdf/81660754.pdf>
- KOVCH, O., 2018. *Problemy i puti resheniya zanyatosti v Respublike Belarus'*. Novopolock: PGU. Dostupné také z: <https://core.ac.uk/download/pdf/214858423.pdf>
- KOLIBOVÁ, H., KUBICOVÁ A. *Trh práce a politika zaměstnanosti: distanční studijní opora*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2005. ISBN 80-7248-321-8.

KREBS, V., DURDISOVÁ J. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997-. ISBN 978-80-7357-276-1.

KADERÁBKOVÁ, A. *Úvod do ekonomické analýzy*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002, 158 s. ISBN 8024502801.

LIPOVSKÁ, H. *Moderní ekonomie: jednoduše o všem, co byste měli vědět*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

LIŠKA, V. *Makroekonomie*. 2. vyd.: Professional Publishing, 2004. 628 s. ISBN 80-86419-54-1

LISÝ, J. *Ekonomía v novej ekonomike 2*. Prepac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2007. Ekonomía. ISBN 978-80-8078-164-4.

MACH, M. *Makroekonomie II: pro inženýrské studium, 2. část*. 3. vyd. Slaný: Melandrium, 2001. 367 s. ISBN 80-86175-18-9.

MANKIW, N. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-7169-891-3.

MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-08-3.

NESTSYARCHUK L. *Bělorusko na vinici v roce 1812. Paměť pro Napoleony a Aljaksandram*. Brest: Paligrafika, 2012.

NICOLETTI, G., SCARAPETTA, S.: *Regulation, Productivity and Growth: OECD Evidence*. Economic Policy No. 36. 2003.

NOVÝ, I., SURYNEK A. *Sociologie pro ekonomy a manažery. 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, 2006. Manažer. ISBN 80-247-1705-0.

SOJKA, M. a kol. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha, Karolinum, 2000, STR 298.

STIGLITZ; J. *Globalization and its Discontents*. 1st ed. London: Penguin Books, 2002, 281 stran, ISBN 0-713-99664-1.

ŠIMEK, D. *Sociologie práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-705-8.

ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 8074000052.

ŠVARCOVÁ, I. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012. ISBN 978-80-7320-176-0.

URBAN, J. *Teorie národního hospodářství. 4., aktualizované vyd.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., s. doc. PhDr. Ing. Jan Urban, CSc., 2003, 2006, 2011, 2015.

VASYUCHENOK, L. *Proizvoditel'nost' truda i zarabotnaya plata v Belorusskoj ekonomike*. Belorusskij nacional'nyj tekhnicheskij universitet. 2014.

VITKOVSKAJA G., PANARIN S. *Migrace a bezpečnost v Rusku* / vyd.: Mosk. Carnegie Center, Interdialect, 2000, str. 55-83, 84-108, 329-333.

TOPILIN, A. *Rynok truda Rossii i stran SNG: realii i perspektivy razvitiya*. Ekonomika. 2004. ISBN 9785282023497.

TOPILIN A.V., SHULGA V.A., *Rusko a SNS: problémy sociálního a demografického vývoje*. // Počet obyvatel. 2001. č. 2,3.

RIMASHEVSKAJA N.M. *Lidský potenciál Ruska: pohled do 21. století*. // Počet obyvatel. 1999. č. 1.

ZHANTURIN, A. *Kazachstán. Národní encyklopedie*. Almaty: Kazašské encyklopedie, 2005. ISBN 9965-9746-3-2.

Internetové zdroje:

Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan, 2021. [online]. [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://stat.gov.kz/>

AL'SHANSKAYA, A., 2020. *Skol'ko, gde i kak zarabatyvayut zhenshchiny v Kazahstane?* Central Asian Bureau for Analytical Reporting [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://cabar.asia/ru/skolko-gde-i-kak-zarabatyvayut-zhenshhiny-v-kazahstane>

ASAUTAJ, M., 2019. *Rost chisla bednyh, nereshennye problemy i «uyazvimost'» Kazahstana*. Radio Azattyk [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-economy-eradication-of-poverty/30220102.html>

Bezrobotica v Belarusi, 2021. *Benefit.by* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://benefit.by/info/bezrobotica/>

Gosudarstvennaya programma o social'noj zashchite i sodejstvii zanyatosti naseleniya na 2016 - 2020 gody, 2015. Mintrud.gov.by [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: http://www.mintrud.gov.by/ru/gos_programma_o_soc_zacshite

Gosudarstvennaya programma razvitiya produktivnoj zanyatosti i massovogo predprinimatel'stva na 2017-2021 gody «ЕҢбек», 2021. EGov.kz [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://egov.kz/cms/ru/articles/job_search/zanyatost_2020

International Monetary Fund [online], 2021. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: imf.org

Kazahstan: prichiny i proyavleniya ekonomicheskogo spada v 1990 gody, 2013. Sauran.kz [online]. Institut ekonomiki RAN, [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <http://cc-sauran.kz/rubriki/economika/47-kazahstan-prichiny-i-proyavleniya-ekonomicheskogo-spada-v-1990-gody.html>

Mezinárodní organizace práce – MOP / ILO. [online]. [cit. 24.11.2020]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/knihovna/dokumenty/ilo-mezinarodni-organizace-prace/>

Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 24.11.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MUSABEKOV, E., 2002. *Bednost' i tendencii blagosostoyaniya v 90-e gody v Kazahstane*: Analiticheskij doklad. UNICEF [online]. UNICEF Innocenti Research Centre [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://www.unicef-irc.org/research/ESP/CountryReports2001_02/Kazak01R.pdf

Myfin.by [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://myfin.by/>

MYK, M. a Jesper R., 2020. *Perekhodnyj i posleduyushchij periody: zhenshchiny na rynke truda v kontekste izmenyayushchihsya social'nyh norm*. Frogee Policy Brief 2: Opyt Belarusi [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://freepolicybriefs.org/wp-content/uploads/2020/09/frogee-policy-brief-2-belarus-rusfin.pdf>

Official Website of the Republic of Belarus, 2021. [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.belarus.by/en/>

Parliament of the Republic of Kazakhstan, 2021. [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://parlam.kz/>

Peformy v Kazahstane: Uspekhi, zadachi, perspektivy, 2018. OECD [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/Eurasia-Reforming-Kazakhstan-Progress-Challenges-Opport.pdf>

Rynek truda v respublike Belarusi' v 2020-2021 godu, 2021. VisaSam.ru [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://visasam.ru/emigration/perezdsng/rynok-truda-v-belarusi.html>

Vzdělávání občanů. Výbor pro práci, zaměstnanost a sociální ochranu výkonného výboru města Minsk) [online]. [cit. 24.11.2020]. Dostupné z: <http://komtrud.minsk.gov.by/employment/jobseeker/courses.php>

Struktura obyvatelstva podle stupně ekonomické aktivity | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-2130-03--4_1_struktura_obyvatelstva_podle_stupne_ekonomicke_aktivity

An Encyclopedia of World History. [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <http://localhistories.org/>

Podmínky trhu práce Ministerstvo práce a sociální ochrany Běloruské republiky. Oficiální stránka. [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <http://www.mintrud.gov.by/ru/sostojanie>.

Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk_t_-hdp

International Monetary Fund - Homepage. [online]. Copyright © 2019 International Monetary Fund. [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/index.htm>.

International Labor Organization. [online]. [cit. 2021-01-7]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.

Oficiální internetové stránky parlamentu Republiky Kazachstán. Oficiální internetové stránky parlamentu Republiky Kazachstán [online]. Copyright © 2020 [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <http://www.parlam.kz/ru/kazakhstan>.

Kazachstán - Marketingový výzkum | Marketingová společnost v Nur-Sultan | Marketingová agentura IMSI Elim v Kazašské republice [online]. [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <http://marketingcenter.kz/20/economy-kazakhstan.html#gdp>

Kurzíva - obchodní zprávy z Kazachstánu. Kursiv.kz | Nejnovější zprávy o Kazachstánu a světě pro dnešek: předpovědi, analytika, politika, ekonomika Kazachstánu na Kursiv.kz [online]. Copyright © 2004 [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <https://kursiv.kz/news/ekonomika/2020-06/inflyaciya-v-kazakhstane-sostavila-67>

Klíčová fakta, Bělorusko Bělorusko. [online]. Copyright © BELARUS.BY, [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <https://www.belarus.by/ru/about-belarus/key-facts>

Profmedia.by. "Registr" informační a právní agentury Profmedia.by [online]. Copyright © 2020 [cit. 22.12.2020]. Dostupné z: <https://profmedia.by/newse/eb/205292/>

Usnesení vlády Kazašské republiky ze dne 3. června 2000 833: o programu boje proti chudobě a nezaměstnanosti [online]. 3.6.2000 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1018404

Vládní program o sociální ochraně a pomoci zaměstnanosti obyvatel: 2016 - 2020 [online]. 30.01.2016 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <http://www.mintrud.gov.by/system/extensions/spaw/uploads/files/Gosudarstvennaja-programma-na-2016-2020-1.pdf>

ZAKIROV, R., 2015. *Problemy zanyatosti naseleniya monogorodov Vostochno--Kazahstanskoj oblasti*. Article.kz [online]. Almaty: Vestnik KazNU, [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://articlekz.com/article/15366>

ZHULMUHAMETOVA, Z., 2017. *V Mintruda rasskazali, pochemu v strane rastyot kolichestvo vozrastnyh bezrobotnyh*. InformBuro.kz [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://informburo.kz/novosti/v-mintruda-rasskazali-pochemu-v-rk-mnogo-vozzrastnyh-bezrobotnyh-i-kak-im-pomoch.html>

ZHUSUPOVA, A., 2019. *Delo molodoe: Gosudarstvennaya podderzhka molodezhnogo predprinimatel'stva dolzhna byt' bolee sfokusirovannoj*. ExpertOnline.kz [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://expertonline.kz/a16104/>